

ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО
Факультет дошкільної, початкової освіти та мистецтв
імені Валентини Волошиної
Кафедра початкової освіти

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему: **РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОГО
ІНТЕРЕСУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

Студентки	2 курсу МАПДПЗ групи
Освітньої програми	013 Початкова освіта. 012 Дошкільна освіта
Галузі знань	01 Освіта / Педагогіка
Ступеня вищої освіти	другого (магістерського)

Заики Вікторії Анатоліївни

Науковий керівник к.пед.н., доц. Більська О.В.

Розширена шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Голова комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ (підпис) (ініціали, прізвище)

_____ (підпис) (ініціали, прізвище)

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ I. Теоретичні основи дослідження інтересу до навчання в учнів початкової школи.....	6
1.1. Дефінітивний аналіз ключових понять дослідження.....	6
1.2. Особливості формування пізнавального інтересу та активізації пізнавальної діяльності в учнів початкової школи.....	12
1.3. Стан розвитку пізнавального інтересу сучасних молодших школярів.....	18
Розділ II. Методика розвитку пізнавального інтересу молодших школярів засобами інтерактивних технологій у процесі навчання.....	25
2.1. Застосування ІТН на етапі мотивування навчальної діяльності та активізації опорних знань учнів.....	25
2.2. Розвиток пізнавального інтересу на етапі ознайомлення з новим матеріалом засобами ІТН.....	32
2.3. Використання ІТН на етапі рефлексії, закріплення та узагальнення знань	38
2.4. Забезпечення інтерактивності на уроках у початковій школі в умовах дистанту.....	45
Висновки.....	52
Список використаних джерел.....	55
Додатки	59

ВСТУП

Нові завдання шкільної освіти в Україні, що спрямовані на гуманізацію та демократизацію всього навчального процесу в школі, визначають нові пріоритети навчання і виховання, потребують формування ініціативної особистості, здатної до раціональної творчої праці. У національній доктрині розвитку освіти у XXI столітті головною метою української системи освіти зазначається створення умов для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина України, а Закон України «Про загальну середню освіту» стверджує, що «завданням загальної середньої освіти є формування особистості учня, розвиток його здібностей і обдарувань» [14, с.30].

Виховання у дітей стійких пізнавальних інтересів, їх розвиток завжди були актуальною проблемою, оскільки від того, як активно учні вивчають навчальний матеріал, наскільки самостійно відбувається їхня діяльність на уроці, залежить ефективність усієї роботи вчителя. Формування у молодших школярів пізнавальних інтересів є необхідною умовою розвитку їхніх пізнавальних здібностей; зміцнення умінь і навичок самостійно засвоювати та осмислювати навчальний матеріал, виховання прагнення до самоосвіти, формування основних інтелектуальних умінь, необхідних для оволодіння знаннями з навчальних дисциплін.

Проблема формування пізнавальної інтересу досліджувалась такими видатними педагогами як А. Дістервег, Я. Коменський, І. Песталоцці, В.Сухомлинський, К. Ушинський. Розглядається вона і у дослідженнях сучасних вчених, таких як О.Жоржик, О.Савченко, І. Шамової, Л. Шушори та інших. У працях Н. Бібік, І. Дубровіної, С. Журавель, О. Киричук, Л. Нарочної, Л. Шелестової та інших дослідників розглядаються методи і засоби формування пізнавального інтересу молодших школярів.

Педагогові важливо зберегти та зміцнити інтерес дітей до навчання. Він повинен знати, які мотиви є значимими для молодшого школяра, організувати навчання дітей з урахуванням цього. Дослідники (О. Пометун, Л. Пироженко, О. Стребна та інші) свідчать, що враження, які переживають школярі,

спонукають до пізнавальної діяльності чи, навпаки, послаблюють її. Відповідно, найбільш реальною потребою сучасної системи освіти є впровадження таких форм та методів навчання та виховання, що будуть підвищувати інтерес до навчальної діяльності, формувати в учнів позитивне ставлення до навчання, стимулювати позитивну пізнавальну мотивацію. Засобом розв'язання цієї проблеми може стати впровадження в процес навчання молодших школярів інтерактивних технологій навчання, які залучатимуть дитину до активного співробітництва з однолітками та учителем.

Актуальність даної проблеми, необхідність розробки ефективної методики формування пізнавального інтересу зумовили вибір теми дипломної роботи: «Розвиток пізнавального інтересу молодших школярів засобами інтерактивних технологій».

Мета дослідження: розкрити методику розвитку пізнавального інтересу учнів початкових класів засобами інтерактивних технологій навчання.

Об'єктом дослідження є процес розвитку та формування пізнавального інтересу молодших школярів.

Предметом дослідження є потенціал інтерактивних технологій навчання молодших школярів у розвитку інтересу учнів до пізнання.

Для досягнення **мети** роботи необхідно виконати наступні завдання:

1. Проаналізувати психолого-педагогічну і методичну літературу з проблеми дослідження.
2. Дослідити рівень сформованості пізнавального інтересу у сучасних молодших школярів.
3. Розкрити методику розвитку пізнавального інтересу молодших школярів засобами інтерактивних технологій у процесі навчання.
4. Здійснити аналіз позитивного педагогічного досвіду щодо використання інтерактивних технологій навчання у освітньому процесі початкової школи.

З метою реалізації поставлених завдань застосовувались такі **методи**

дослідження:

- теоретичний аналіз психологічної та педагогічної літератури з метою вивчення предмета дослідження;
- анкетування, тестування учнів початкових класів та спостереження за ними з метою вивчення стану розвитку пізнавального інтересу сучасних молодших школярів;
- вивчення та узагальнення позитивного педагогічного досвіду з метою встановлення особливостей використання інтерактивних технологій у процесі навчання дітей молодшого шкільного віку;
- вивчення та узагальнення досвіду використання зарубіжних мережевих додатків, платформ та інструментів, які забезпечують інтерактивну взаємодію під час навчання.

Дослідницька робота проводилась **на базі** навчального закладу ЗОШ І-ІІІ ступенів №5 Вінницької міської ради. В обстеженні взяли участь 23 учні 4-Б.

Апробація. Результати дослідження обговорювалися й дістали позитивну оцінку на Всеукраїнській студентській Інтернет-конференції «Проблеми і перспективи розвитку освіти ХХІ століття», яка відбулась 11-12 листопада 2020 року на базі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Публікації. Заика В.А. Забезпечення інтерактивності на уроках у початковій школі в умовах дистанту // Здобутки молодих науковців: зб. матеріалів Всеукраїнської студентської інтернет-конференції «Проблеми і перспективи розвитку освіти ХХІ століття» (м. Умань, 11-12 листопада 2020 року) / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини, Ф-т початкової освіти [та ін.] ; [голов. ред. Комар О. А.; редкол.: Кравчук О. В., Грітченко Т. Я., Лоюк О. В. [та ін.]. – Умань, 2020. – С. 62-65.

Структура роботи. Дипломна складається зі вступу, 2 розділів, висновків, списку джерел (50 найменувань) та 10 додатків. Основний зміст викладений на 54 сторінках. Загальний обсяг роботи 93 сторінки.

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНТЕРЕСУ ДО НАВЧАННЯ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

1.1 Дефінітивний аналіз ключових понять дослідження

Швидкий розвиток сучасного життя є наслідком соціально-економічних, політичних та науково-технічних змін, що створюють перед сучасною педагогікою нові цілі, які можуть вплинути на становлення школи. Наше буття вимагає колосальних трансформацій в педагогічній сфері, глибокого пошуку результативних засобів структурування навчального процесу та виховання майбутніх поколінь. Таким чином, важливим питанням сучасної системи освіти є налаштування передумов для навчання та виховання, які будуть покращувати цікавість до навчального процесу та збільшувати ступінь позитивної пізнавальної мотивації. Здійснення цієї мети залежить від якісної освіти особистісних якостей сучасного педагога. Беручи за основу сучасні теорії та практики про пізнавальний інтерес учнів, ми можемо зробити спробу досконало описати цей феномен.

Актуальним питанням у педагогіці було, є і буде проблема активізації пізнавального інтересу дітей до навчання. Знаходження відповідей на це питання напряму впливає на покращення навчальної діяльності, підвищення цікавості до навчання, формування незалежних думок та набування вмінь та навичок до самостійного життя. Для кожного навчального процесу важливо сформулювати поняття «пізнавальний інтерес» та виокремити його основні характеристики. Саме про це піде мова далі.

Допитливість (інтерес) є досить складною, але важливою особливістю для людини, тому й має достатньо тлумачень в основах психології. Його досліджують як вибіркочну спрямованість уваги індивіда (Н.Добринін, Т.Рібо); реакцію, яка покращує інтелектуальну та емоційну жвавість (С.Рубінштейн); причину неоднакових вражень (Д.Фрейд); швидке створення емоційно-пізнавального ставлення людини до світу (Н.Морозова); неоднозначне

відношення її до предмету, що створює розуміння важливості для життя та емоційну цікавість (А.Ковальов) [10].

Центральною частиною зацікавленості як психічного явища є пізнавальний інтерес. Головною ідеєю якого є важлива якість людини – дізнаватись про навколишній світ не тільки для біологічно-соціальних зв'язків, але і для пізнання людини нашого світу, щоб проникнути в розмаїття світу, вибудувувати у власній свідомості основні значущі аспекти цього світу, його причиново-наслідкові зв'язки, протиріччя та закономірності. Крім того, пізнавальний інтерес, будучи сильно розвинутим, рухає людину до постійного пошуку та трансформації дійсності засобами власної активності, як фізичної, та і психічної.

Звернемо свою увагу на основні властивості та ознаки пізнавального інтересу. Як зазначає Л.Артемова: « Щоб навчання було легким і бажаним, важливо пропонувати такий зміст знань, який дитина на даному етапі розвитку своєї психіки може сприйняти найбільш оптимально – зацікавлено, з найменшими труднощами » [3, с. 7]. Це засвідчує глобальність впливу, який має пізнавальний інтерес на результати навчання дітей у початковій школі.

Досить важливу роль відіграє інтерес у становленні особистості молодшого школяра. Дитина реалізує свій інтерес у процесі основної діяльності, тому що найсильнішим мотивом у навчанні є саме пізнавальний інтерес, котрий активно взаємодіє із системою ціннісних орієнтацій, цілями, результатами діяльності, відображає всі складові особистості: інтелект, волю, почуття. Пізнавальний інтерес активізує всі психічні процеси людини, на високому рівні розвитку збуджує до постійного пошуку. Учені відзначають, що пізнавальні інтереси активізують розумову діяльність, впливають на зміни у способах її здійснення тощо [18].

На думку О. Коберник, пізнавальний інтерес формується в процесі життєдіяльності людини в соціальних умовах її існування і жодним чином не є властивим людині від народження. Інтерес виступає як найенергійніший активатор, стимулятор діяльності, реальних наочних, навчальних, творчих дій

і життєдіяльності в цілому [26, с. 14].

Особливе значення пізнавальної інтерес має в шкільні роки, коли навчання стає фундаментальною основою життя, коли до систематизованого пізнання дитини, підлітка, повернуті спеціальні установи і педагогічно підготовлені кадри. Байбара Т.М. розглядає пізнавальний інтерес як основний мотив навчальної діяльності, як індивідуальну цінність кожного учня, пов'язану з його особистісним смислом [4]. Школяру цікаво «пізнавати нове», «бачити свій рух в пізнанні», «проникати в науку».

М.Савчин переконана, що « пізнавальний інтерес – це виразна інтелектуальна спрямованість особистості на пошук нового у предметах, явищах, подіях, супроводжувана прагненням глибше пізнати їх особливості; майже завжди усвідомлене ставлення до предметів, явищ, подій » [43, с. 356].

О.Савченко відзначає, що « пізнавальний інтерес – це прагнення до знань, що виявляється в активному ставленні учня до пізнання сутнісних властивостей предметів і явищ дійсності » [41, с. 407]. Таким чином, пізнавальний інтерес – це емоційно усвідомлена, вибіркова спрямованість особистості, яка звернена до предмета й діяльності, пов'язаної з ним, що супроводжується внутрішнім задоволенням від результатів цієї діяльності.

І. Божович переконана, що пізнавальний інтерес стимулює особистість активно прагнути нового, активно включатися до пошуку способів і засобів задоволення власної потреби нових знань [6]. Г.Щукіна зазначає, що пізнавальний інтерес можна розглядати « потужний збудник активності особистості, під впливом якого психічні процеси проходять особливо інтенсивно, а діяльність стає інтелектуальною і продуктивною » [49].

Головна функція пізнавального інтересу полягає в тому, щоб зблизити учня з учінням, заохотити так, щоб учіння для нього стало бажаним, потребою, без задоволення якої нереальне його благополучне формування [48].

У процесі навчання учнів важливо не лише формувати інтерес, а й зберегти його на всіх етапах навчального пізнання, на рівнях, адекватних конкретним дидактичним цілям.

Таким чином, пізнавальний інтерес має пошуковий характер, підвищує можливості розумового розвитку учня (В.Паламарчук), сприяє усвідомленій самостійності (О.Савченко), викликає продуктивну роботу (В.Лозова), змінює способи розумової діяльності (Г.Щукіна), є умовою розвитку творчої особистості (М.Алексеева). Характерними особливостями інтересу є його усвідомленість, емоційність, особлива вольова спрямованість до пізнання.

Характер та ступінь активності учнів в навчанні можуть бути різними. Передусім на це впливає *пізнавальний інтерес*, його втрата, як правило, є причиною зниження пізнавальної активності дітей, так як він є одним з найважливіших чинників навчального процесу, він є основою активності, самостійності учня у навчанні.

Наведені вище міркування спонукають до ретельного аналізу як поняття пізнавальної діяльності учнів, так і поняття її активізації.

В основі навчально-пізнавальної діяльності учнів лежить, як відомо, їх активність, а процес активізації є процесом перетворення суб'єкта (в даному випадку – учня) в стан активності. Поняття активності досліджується в різних аспектах, зокрема, термін "*активність*" походить від латинського "*activus*", що означає діяльний, енергійний, ініціативний. У педагогічному словнику наводиться наступне означення цього поняття: « активність – 1) властивість організму і психіки, що залежить від зовнішніх та внутрішніх потреб; 2) властивість особистості, яка виявляється в діяльному ініціативному ставленні до навколишнього світу та самого себе » [35, с. 21].

Досліджуючи точки зору науковців на поняття активності у навчальній діяльності, ми помітили, що існує дві точки зору на нього: як на активність, яку виявляє учень у процесі здобуття знань та як на активність самого навчального процесу. В.І. Орлов, розглядаючи активність учня в навчальній діяльності, охарактеризував її як « ставлення учня до учбово-пізнавальної діяльності, яке характеризується прагненням досягти поставлену мету в межах заданого проміжку часу » [34, с. 29]. Проте в педагогічному словнику знаходимо, що під активністю в навчанні розуміють « дидактичний принцип,

що вимагає від педагога такої організації навчання, яка сприяє вихованню в учнів ініціативності, самостійності, свідомості і міцному засвоєнню навчального матеріалу, оволодінню вміннями учитися » [35, с. 21].

Психологи та дидакти звертають увагу на залежність активності від таких психічних процесів, як увага, наполегливість, сумнів, інтерес, здогадування, аналіз, синтез тощо. В роботах з проблем активності учнів в навчанні відмічається, що активність учня в процесі навчання пов'язана з ставлення учня до предмету та процесу діяльності. В.І. Орлов звертає увагу на те, що « активність учнів в навчанні виражає його ставлення до мети діяльності, за якою стоїть мотиваційна сфера, яка забезпечує прагнення отримати спланований результат » [33, с. 29].

Активність особистості у пізнанні позитивно впливає на формування її розумових здібностей. Прояв активності в процесі навчання пов'язаний з новими пізнаннями світу. Тому в багатьох педагогічних джерелах відмічається важливість саме *пізнавальної активності*, у свою чергу, це складне інтегральне утворення особистості, що має мотиваційні, операційні та результативні компоненти. Серед них прояв інтелектуальної ініціативи, надситуативності – вихід особистості за межі даної діяльності за власним бажанням, прагнення до нового ціле утворення. А.І. Гебос звертає увагу на те, що « активізація діяльності виступає як керівництво процесом функціонування та розвитку пізнавальної активності учнів у ході навчання та самонавчання » [12, с. 85].

Отже, пізнавальна активність учнів є показником якості їх навчально-пізнавальної діяльності, спрямованості учня до ефективного оволодіння знаннями та способами діяльності.

Враховуючи ознаки, науковцями виділялись різні рівні пізнавальної активності учнів. Так, наприклад, О.С.Дубинчук [17] встановила наступні рівні пізнавальної активності: репродуктивно-повторювальна, пошуково-виконавча та творча активність. Автор підкреслює, що ці рівні не ізольовані один від одного, вони взаємопов'язані, можуть співіснувати та відповідають

шкільному віку. У цій системі рівнів пізнавальної активності звертається увага на те, що одним з головних завдань в педагогічній діяльності вчителя є піднесення активності учнів о рівня самостійності.

Щодо *самостійності*, то – це здатність особи з власної точки зору підійти до розв'язання складних учбових питань, вміння виконувати цю роботу без сторонньої допомоги. Вона проявляється і, в умінні висловити думки незалежно від чужого погляду.

Активність не завжди поєднується з самостійністю, але є необхідною умовою самостійності. Основою для самостійності виступає система знань, вмінь та навичок, якою володіє учень, а також використання вже засвоєного приводить до оволодіння новими знаннями, вміннями та навичками. В учбовому процесі повна самостійність учнів не можлива. Тому, головною ознакою самостійності учнів є досягнення поставленої мети без сторонньої допомоги, але з необхідністю участі в цьому процесі вчителя. Саме вчитель найчастіше виконує такі елементи діяльності, як постановка її мети, формулювання завдання та перевірка отриманих результатів.

Самостійність, як і будь-яка якість особистості, має певні ознаки, які розділяються на зовнішні та внутрішні. « До зовнішніх відносяться: планування своєї роботи у відповідності з метою або завданням, підготовка робочого місця, виконання завдання без безпосередньої участі вчителя, систематичний контроль за ходом та результатами роботи, коректування та вдосконалення її, критичний підхід, здатність висловлювати власну точку зору. Внутрішню сторону самостійності утворюють мотиваційна сфера, розумові, фізичні та морально-вольові зусилля учня, що спрямовані на досягнення мети без сторонньої допомоги » [33, с. 31].

Отже, активізація пізнавальної діяльності учня в процесі пізнання залежить від багатьох факторів та має велике значення для засвоєння матеріалу, який вивчається. У нашому дослідженні *активізація пізнавальної діяльності учнів* тлумачиться як перехід до більш високого рівня активності та самостійності учнів в процесі навчання, який стимулюється розвитком

пізнавального інтересу, та відбувається завдяки удосконаленню методів та прийомів навчального процесу. *Пізнавальний інтерес*, у свою чергу, – є самооцінною сутністю людини, без якої вона перестає бути особистістю; пізнавальний інтерес – особливий вид інтересів, притаманний кожному з інших видів, він являє собою ланку системи диспозиції особистості, її потреб та основу соціальних установок, ціннісних орієнтацій і мотивів; інтерес матеріалізується у вибіркового ставленні особистості до навколишнього світу і до самої себе. Інтерес являє собою важливу спонукальну силу до учіння, до оволодіння основами наук, важливий засіб навчання.

1.2 Особливості формування пізнавального інтересу та активізації пізнавальної діяльності в учнів початкової школи

На підставі аналізу психолого-педагогічних досліджень розглянемо формування пізнавального інтересу та активізацію пізнавальної діяльності учнів молодшого шкільного віку як педагогічну проблему.

Наявність в учнів постійного інтересу до навчання і створює умови, за яких їх внутрішні зусилля погоджуються з зовнішніми діями вчителя, що забезпечує оптимальний рівень активності в навчальній пізнавальній діяльності учнів.

Інтереси молодших школярів своїм змістом, як свідчать дослідження О.Дусавицького, можуть бути пов'язані зі шкільною програмою (вузьконавчальні), виходити за межі програми (широкі пізнавальні) і не пов'язуватися з навчанням (розважальні) [8].

За результатами досліджень Т.Байбари [5], І.Дубровіної [18], Г.Щукіної [49] та інших, пізнавальний інтерес молодших школярів досить нестійкий. У цьому плані важливою умовою активізації навчання є формування не лише вузьконавчальних, а й широких пізнавальних мотивів, забезпечення перехід школярів від цікавості (ситуативного інтересу) до зацікавленості, пізнання.

У школярів одного і того ж класу пізнавальний інтерес може мати різний рівень свого розвитку і різний характер проявів, обумовлених різним досвідом, особливими шляхами індивідуального розвитку.

Елементарним рівнем пізнавального інтересу можна вважати відкритий, *безпосередній інтерес до нових фактів, до цікавих явищ*, які фігурують в отриманій учнями на уроці інформації. Вищим рівнем його розвитку є *інтерес до пізнання істотних властивостей предметів або явищ*, що становлять глибшу і часто невидиму їх внутрішню суть. На цьому рівні інтерес вже не знаходиться на поверхні окремих фактів, але ще не проникає настільки в пізнання, щоб знайти закономірності. Цей рівень можна назвати стадією описування, в якій фіксація зовнішніх ознак і істотних властивостей вивчається знаходиться на рівних засадах [49, с. 22]. Ще вищий рівень пізнавального інтересу складає *інтерес школяра до причиново-наслідкових зв'язків*, до виявлення закономірностей, до встановленню загальних ознак явищ, що діють в різних умовах. Цей рівень буває пов'язаний з елементами дослідницької творчої діяльності, з отриманням нових і вдосконаленням колишніх способів навчання.

Вказані рівні пізнавального інтересу змальовують у загальному тенденції його розвитку. У реальному процесі шлях, що здійснюється пізнавальним інтересом, характеризується тоншими і складнішими пов'язаними переходами, в яких одна стадія ніби проникає в іншу, одна супроводить іншій. Попри те в кожен даний момент вчитель все ж таки може бачити, на якому рівні розвитку інтересу до знань знаходиться школяр: на рівні фактів і репродуктивної діяльності, на рівні виділення істотних зв'язків і прагнення до пошукової діяльності, часто пов'язаної з прикладним її характером, або на рівні розкриття істотних закономірностей і глибоких причиново-наслідкових зв'язків [48].

Репродуктивно-фактологічний, описово-пошуковий і творчий характер пізнавальної діяльності є рівнем пізнавального інтересу школяра. Головний

параметром рівнів пізнавального інтересу – відношення його до об'єктів пізнання супроводжується такими параметрами, як стійкість і усвідомленість.

Проявом інтересу учнів у навчальному процесі є їхня *інтелектуальна активність*, про яку можна судити за багатьма діями. *Питання учня, звернені до вчителя*, понад усе знаменують пізнавальний інтерес. Питання виражає прагнення осягнути ще незрозуміле, глибше проникнути в предмет свого інтересу. Інертний, байдужий до навчання учень не ставить питань, його інтелект не турбують невирішені питання.

Іншим показником інтелектуальної активності є *прагнення учнів добровільно брати участь в діяльності, в обговоренні піднятих на уроці питань, в доповненнях, поправках відповідей товаришів, в бажанні висловити свою точку зору*. Пізнавальний інтерес не поєднується із штампом і шаблоном, тому залучення набутих знань до різних ситуацій і задач свідчить про їх гнучкість, їх вільне використання і може сприяти прагненню глибоко проникнути в пізнання.

Ще один дуже цінний для інтересу показник інтелектуальної активності школяра – *прагнення поділитися з товаришами, вчителем новою інформацією, отриманою поза межами навчання* [9, с. 32].

Таким чином, перший і основний параметр показників пізнавального інтересу, який може знайти вчитель без достатніх зусиль, – це інтелектуальна активність школяра, в якій як у фокусі збираються всі її прояви в пізнавальному інтересі. Іншим параметром показників, по яких вчитель може судити про наявності пізнавального інтересу учнів, є емоційно сприятливий *фон пізнавальної діяльності учня*. Емоційні прояви учнів служать достатньо зрозумілими показниками для вчителя. Ці прояви часто настільки тонкі і невловимі, що тільки за ними скласти враження про рівень розвитку пізнавального інтересу буває скрутно. Лише в сукупності з іншими параметрами вони можуть створити повну картину інтересів учнів.

Параметром показників пізнавального інтересу учнів є *регулятивні процеси*, які у взаємодії з емоційним настроєм виражені в особливостях

протікання пізнавальної діяльності учнів. Перш за все вони виявляються в зосередженості уваги і незначним відволіканням. Вельми яким показником пізнавального інтересу є поведінка учня при складностях. Стійкий і достатньо глибокий інтерес зазвичай пов'язаний з прагненням подолати труднощі, спробувати різні шляхи для розв'язання складної задачі. Регулятивні механізми пізнавальної діяльності школяра дуже відчутно дають знати про інтерес до знань і про прагнення завершити навчальні дії. Лише завершивши почату роботу, школяр реагує на них. В той же процес діяльності, який не привертає учня, швидше пов'язаний із стимулами зовнішнього порядку (не одержати поганої відмітки, не поставити себе в незручне положення перед вчителем, перед товаришами). Достовірно пізнавальний результат його не так хвилює, як учня з вираженим інтересом до навчання. Показові в цьому відношенні *реакції учнів на дзвінок з уроку*. Для одних дзвінок є нейтральним подразником, і вони продовжують роботу, прагнучи довести її до кінця, завершити благополучним результатом, інші вмить демобілізуються, перестають слухати, залишають незакінченим почате завдання, закривають книги і першими вибігають на перерву. Втім, реакція на дзвінок також прекрасний показник цікавого і нецікавого уроку.

Розпізнавання пізнавального інтересу можливе не тільки в сфері навчальної діяльності, але і за її межами, оскільки школяр керується інтересом не тільки на уроках. Навпаки, його вільна діяльність ще більшою мірою розкриває нам і характер, і глибину, і локалізацію, і усвідомлення пізнавального інтересу. У вільному виборі, надаючи перевагу певній галузі знань, діяльності, кругу читання, заняттям в години дозвілля, школяр розкриває і свої інтереси, і свої потенційні можливості, і всі накопичені ним в навчанні і трансформовані в бажаній роботі способи пізнавальної і практичної діяльності. Вільний вибір діяльності в години дозвілля, перевагу тих або інших занять у вільний від уроків час – найважливіший показник інтересів і схильностей.

У процесі навчання учнів важливо не лише формувати інтерес, а й

зберегти його на всіх етапах навчального пізнання, на рівнях, адекватних конкретним дидактичним цілям.

Процес розвитку пізнавального інтересу учня згідно дослідження Т.Шамової включає такі етапи. цікавість як природна реакція індивіда на щось нове; зацікавленість з бажанням розібратися; глибокий пізнавальний інтерес [48].

Розвиток *пізнавальної активності* учнів також є однією з актуальних проблем сучасної педагогічної теорії та практики. Пізнавальної активності в навчальному процесі вимагає об'єктивна закономірність навчання як активного процесу пізнання. Виховання активного ставлення до знань, науки взагалі й до навчальної діяльності зокрема неможливе без розвитку допитливості, потягу до знань, інтересу до пізнання. Важливе джерело пізнавальної активності школярів – досвід творчої діяльності, яка ґрунтується на системі знань і вмінь.

Л.В.Артемова справедливо зазначає: « щоб навчання було легким і бажаним, важливо пропонувати такий зміст знань, який дитина на даному етапі розвитку своєї психіки може сприйняти найбільш оптимально – зацікавлено, з найменшими труднощами » [3, с.24].

Педагогічна діяльність, що забезпечує розвиток узагальненого навчально-пізнавального інтересу, організовується так, щоб діти шукали різницю між новими та вже отриманими знаннями, приймали альтернативні рішення, мали змогу зробити відкриття, формулювати свої власні ідеї та думки. Інтерес емоційний, він дарує радість творчості, радість пізнання, він міцно пов'язаний з гостротою сприймання навколишнього світу, увагою, пам'яттю, мисленням і волею.

Г.І. Щукіна відзначає, що: « в інтелектуальній діяльності під впливом пізнавального інтересу з'являються такі важливі компоненти активного навчання, як активний пошук, здогад, дослідницький підхід, готовність до розв'язування задач » [49, с. 160].

У галузі педагогіки й методики початкового навчання О.Я.Савченко показано, що важливими умовами виховання інтересу є [41]: розуміння дитиною змісту і значення матеріалу, що вивчається; використання активних методів навчання, проблемних запитань, ситуацій і завдань, інтерактивних методів; наявність нового як у змісті матеріалу, що вивчається, так і в самому підході до його розгляду; емоційна привабливість навчання; наявність оптимальної системи пізнавальних завдань до відповідної «порції» програмового матеріалу; творче використання якісної додаткової інформації; самостійність у пізнавальній діяльності; оцінка успіхів учителем. Лише при дотриманні цих умов у їх сукупності формується: стійкий інтерес до пізнання, живий інтерес до навчальних предметів, а також активність дітей, бажання до праці, міркування, ініціативність.

Н.Морозова виділяє три рівні вияву інтересу, які вважає етапами його становлення: епізодичне переживання інтересу, стійкий пізнавальний інтерес, інтерес-ставлення, який визначає спрямованість особистості [35, с. 11].

Визначаючи цінність пізнавального інтересу як чинника підвищення ефективності процесу навчання, слід звернути увагу і на те, що під його впливом активізується вся пізнавальна діяльність учня в цілому і психічні процеси, які лежать в основі його творчої, пошукової, дослідницької діяльності. Під його впливом активніше відбувається сприйняття, гострішим стає спостереження, активізується емоційна й логічна пам'ять, інтенсивніше "працює" уява [7].

Сформованість пізнавального інтересу, можна розглянути шкалою рівнів, запропонованою Т. А. Алексеєнко [1, с. 44]: відсутність інтересу учня до предмета, епізодичний інтерес, досить глибокий інтерес та стійкий, глибокий інтерес, який не потребує спеціального стимулювання від педагога.

Взагалі, активність учня виступає і як показник ставлення до пізнання в конкретній учбовій ситуації, і як якість особистості, яка має соціальне значення. Такий показник ставлення до пізнання стоїть в основі формування вказаної якості. Певне ставлення учня, до різних ситуацій, до учбово-

пізнавальної діяльності в ході навчання приводить до перетворення такого ставлення в стійку рису характеру. Активність починає реалізуватися в практиці навчання і стає звичною формою поведінки.

Отже, учень у навчанні реалізує та самостверджує себе як особистість через пізнавальну діяльність, невід'ємними рисами якої стає пізнавальна активність. Наведені вище міркування дають можливість виділити наступні критерії активізації пізнавальної діяльності учнів: формування пізнавального інтересу до об'єкта навчання; збільшення активності в процесі навчання; наявність ознак пізнавальної активності; прояв самостійності в освітній діяльності; розвиток пізнавальної самостійності.

1.3. Стан розвитку пізнавального інтересу сучасних молодших школярів

Дослідники феномену пізнавального інтересу учнів молодшого шкільного віку неодноразово зверталися до проблеми визначення його критеріїв – суттєвих ознак, на підставі яких здійснюється оцінювання, характеристика цієї властивості. багатьом науковцям вдалося виокремити рівні розвитку пізнавального інтересу учнів молодшого шкільного віку. Звернімося до критеріїв, якими користувалися вчені, досліджуючи це питання. Зокрема Н.Г.Морозова, вивчаючи особливості пізнавального інтересу учнів, до показників пізнавального інтересу відносить: допитливість школяра, що виявляється у змістовних запитаннях; ініціативність його дій – участь у дискусіях та обговореннях; засвоєння інформації за межами шкільного навчання; володіння засобами вирішення інтелектуальних завдань, орієнтацію на спосіб дії; самостійність мислення, критичність та самокритичність тощо [28].

Г.І.Щукіна суттєвими ознаками пізнавального інтересу молодших школярів у процесі навчання вважає: емоційні прояви (задоволеність шкільним навчанням; посилений інтерес до предмета, захопленість новим матеріалом, оптимістичний стан на уроках); інтелектуальні показники

(постановку питань на поглиблення змісту почутого, побаченого, прочитаного; бажання доповнити або конкретизувати відповіді однокласника тощо); вольові риси (самостійність під час виконання завдань підвищеної складності; прояви настирливості, терпіння під час долаття труднощів у навчальному процесі; самоорганізованість під час навчальної діяльності і т.п.), а також рівень сформованості навчальних умінь, навичок самоконтролю, самоорганізації в навчальних ситуаціях навчального процесу; репродуктивний, продуктивний та творчий характер оперування набутими знаннями [50].

Критеріями, що найбільш повно охоплюють усі сторони пізнавального інтересу учнів, Т. А. Алексєєнко, досліджуючи пізнавальний інтерес молодших школярів у процесі їхнього навчання, вважає енергійність, сумлінність у реалізації конкретних дій, готовність оволодівати знаннями та прагнення самостійно здобувати їх, вибір способів діяльності, використання здобутих знань у нових ситуаціях, ініціативу, самостійність, новизну, оригінальність, оптимальність [1].

Узагальнюючи показники, запропоновані дослідниками для оцінювання пізнавального інтересу молодших школярів, визначення рівня пізнавального інтересу молодших школярів у процесі навчання у школі ми пропонуємо ґрунтувати на таких основних *критеріях*: рівень засвоєних знань, володіння уміннями та навичками; допитливість; надситуативність; енергійність, працездатність, здатність до тривалого напруження під час занять; позитивна пізнавальна мотивація до навчання; інтенсивність та глибина пов'язаних з навчанням емоційних проявів; ініціативність; самостійність (автономність) під час виконання завдань різної складності; регулярність виконання домашніх завдань; сумлінність, старанність та ретельність у виконанні завдань; самоконтроль та самоорганізованість під час занять; наполегливість.

Вибір даних критеріїв був також зумовлений тим, що діагностування рівня пізнавального інтересу молодших школярів у процесі навчання має охоплювати такі показники, які, з одного боку, є найбільш суттєвими

характеристиками цього явища, з іншого – піддаються зручній, швидкій та доступній реєстрації в умовах шкільного навчання.

Аналіз та узагальнення результатів теоретичних та емпіричних досліджень з питання дозволили нам виділити критерії, які стали основою для розробки діагностичних методик виявлення рівнів сформованості пізнавального інтересу у процесі навчання дітей молодшого шкільного віку.

У результаті аналізу психологічної та педагогічної літератури ми визначили критерії та показники пізнавального інтересу учнів (табл. 1.1). Цей перелік критеріїв розвитку пізнавального інтересу вимагає проведення цілеспрямованих діагностичних заходів на дослідження рівня пізнавального інтересу учнів початкових класів у процесі навчання.

Таблиця 1.1

Критерії та показники пізнавальної активності молодших школярів

Критерій	Показники
Мотиваційний	- потреба у здобутті нових знань - інтерес до додаткового навчального навантаження - бажання відвідувати школу
Когнітивний	- інтерес до розумової діяльності - задоволення від складних розумових операцій - прагнення виконувати аналітичні завдання
Емоційний	- позитивні переживання від навчання - гарний настрій на уроках - захоплення тим, що відбувається у школі

Враховуючи особливості розвитку особистості учнів початкових класів, з метою діагностики рівнів сформованості пізнавального інтересу у них, нами були обрані такі діагностичні інструменти: анкета « Визначення шкільної мотивації учнів початкових класів » за Богдановою Т.Г. та Корніловою Т.В. для обстеження мотиваційного критерію; « Карта інтересів для молодших школярів » для дослідження когнітивного критерію; восьмикольоровий тест Люшера – для емоційно-вольового. У дослідженні брали участь 23 учні 4-Б класу ЗОШ I-III ступенів – №5 ВМР.

Діагностика мотиваційного критерію. Щоб визначити рівень мотивації окремого учня, ми здійснили анкетне опитування. Дітям була запропонована анкета «Визначення шкільної мотивації учнів початкових класів» [5]. Даний опитувальник, враховує психологічні характеристики та вікові особливості обстежуваної групи дітей. Опитувальник має форму стандартизованої анкети, у якій розміщено десять запитань. До кожного запитання учням було запропоновано три можливі варіанти відповіді. Зразки анкети для дітей представлені у Додатку А. Звісно, таке опитування, за необхідності, може здійснюватися індивідуально в усній формі. Проте, у даному випадку учні самі заповнювали анкети. Отримані дані представлені у таблиці у додатку А. Результати відображені на діаграмі рисунка 1.1.

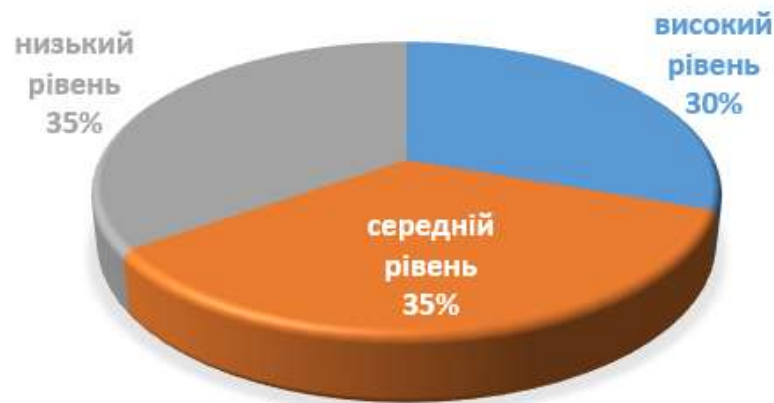

Рис. 1.1. Рівень мотивації до навчання учнів 4-Б класу

Обстеження показало, що у 7 учнів рівень мотивації низький. Вони із задоволенням ходять до школи, у них багато друзів, їм подобається учитель. Ще по 8 учнів мають середній і низький рівень мотивації. Тобто, у загальному, у класі є 1/3 учнів, які ще потребують значної уваги учителя, його допомоги у зацікавленні навчанням, у створенні позитивного образу школи. Спостереження за учнями на уроках дозволяє припустити, що середній рівень мотивації дітей до навчання багато у чому зумовлений майстерністю вчителя, а також старанністю та відповідальністю дітей.

Діагностика когнітивного критерію. Для обстеження школярів було використано «Карту інтересів для молодших школярів» (див. додаток Б). За

результатами даного дослідження ми отримали такі дані (рис. 1.2).

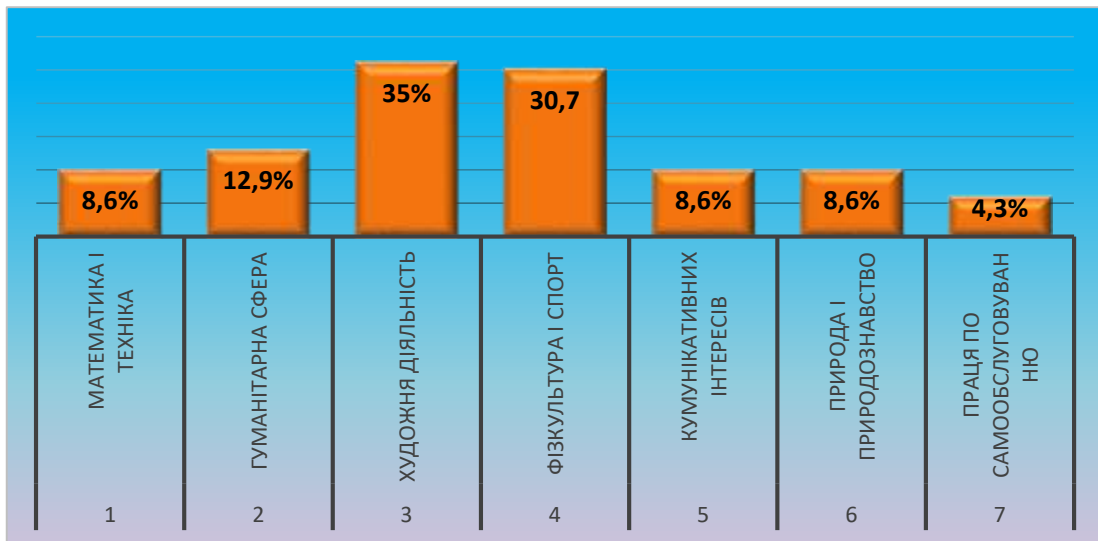

Рис. 1.2 Навчальні інтереси учнів 4-Б класу

Проаналізувавши діаграму, ми відслідковуємо, що найбільше діти люблять художню діяльність, фізкультуру та спорт (35% і майже 31%). А ось заняттям з праці та сомообслуговування віддав перевагу лише один опитаний. Звертає на себе увагу недостатній інтерес до основних дисциплін початкової школи - до математики, мови, природознавства (лише по 8,6% на кожену дисципліну). З вищезазначених даних, можна зробити висновок, що учні не сильно зацікавлені основними предметами шкільного навчання. Їх мало цікавить напружена розумова діяльність, предмети, на яких треба думати та виконувати розумові операції, тому робимо висновок, що когнітивний критерій пізнавального інтересу у більшості дітей посередній. Їх не особливо цікавить інтенсивний процес навчання.

Діагностика емоційно-вольового критерію. Від уміння вчителя викликати у школярів емоції подиву, радості пізнання, залежить успіх розвитку інтересу до навчання. « Позитивні емоції дітей, що виникають у процесі навчання, відіграють величезну роль у вихованні бажання вчитися, а разом з тим і інтенсивного розвитку пізнавального інтересу учнів. Завдання вчителя полягає в тому, щоб постійно розвивати в дітей позитивне почуття задоволення учінням, щоб у цього почуття виник і утвердився емоційний стан

– пристрасне бажання вчитися » [46, с. 7]. Адже від того, як почуватиме себе дитина, піднімаючись на першу сходинку до пізнання, що вона переживатиме, залежить весь її подальший шлях до знань, вважав О.В. Сухомлинський.

Щоб дослідити емоційний стан школярів на уроках, ми провели методику на основі тесту Люшера [16]. Це - проєктивна методика, яка дозволяє дослідити емоційний стан в конкретний момент чи у конкретній ситуації. Бланк тесту представлений у додатку В. Дані про емоційний стан учнів під час навчання відображені на діаграмі (рис. 1.3).

На діаграмі яскраво видно, що найпозитивніші емоції учні переживають на уроках музики, трудового навчання, образотворчого мистецтва, фізичної культури, основ здоров'я. А ось на уроках громадянської освіти, природознавства, читання, української мови, математики діти більш напружені, навантажені, а тому і їхній емоційний стан менш позитивний.

Рис. 1.3. Емоційний стан учнів 4-Б на заняттях у школі

Позитивне ставлення зберігають лише близько третини учнів (від 30,4% до 39,2%). Цікавим є те, що до предметів з найбільшим рівнем негативного ставлення потрапила громадянська освіта. А негативне ставлення до трудового навчання, природознавства та математики переважає у 34,9% дітей.

Причому, щодо трудового навчання негативно висловлювалися частіше хлопчики, а проти інших предметів – дівчатка.

Отже, аналізуючи результати дослідження усіх критерії пізнавального інтересу учнів молодшого шкільного віку, доходимо висновку, що пізнавальний інтерес обстежених школярів – посередній, а тому потребує значної уваги учителя. Вчитель має докласти всіх зусиль з метою формування високого рівня пізнавального інтересу до навчальної діяльності.

Загальновідомо, що інтерес до знань у сучасних учнів інтенсивно знижується. З метою успішного розв'язання даної проблеми у освітньому процесі застосовують активні та інтерактивні методи роботи, які спонукають учнів до активного включення у процес пізнання, розвивають їхню креативність, комунікативні навички, мислення і стимулюють приймати самостійні рішення. Я.А.Коменський відзначав: « Якщо навчання дається дитині важко, то в цьому передусім винні методи, якими її навчають » [44, с.273]. Це положення залишається актуальним і в наш час. Тому основним завданням нашого дослідження є визначення потенціалу інтерактивних технологій навчання як засобу формування пізнавального інтересу в учнів

Вважаємо, що інтерактивні технології є найсучаснішим і оптимальним у засобом організації освітнього процесу, оскільки вони враховують індивідуальні особливості кожного учня, стимулюють активність у навчанні, визначають спосіб здобуття ґрунтовних знань, умінь і навичок як активний та цікавий для учнів. Передбачаємо, що реалізація інтерактивного навчання в умовах освітнього процесу початкової школи, методика якого представлена у розділі II, дозволить здійснити значимі зміни у рівні пізнавального інтересу учнів.

РОЗДІЛ II

МЕТОДИКА РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

2.1 Застосування ІТН на етапі мотивування навчальної діяльності та активізації опорних знань учнів

У контексті модернізації початкової освіти все більшої ваги набувають якості особистості, які визначають її «суб'єкту» участь в освітньому процесі. Особлива увага при цьому приділяється мотиваційній сфері особистості, зокрема її пізнавальним інтересам. Формування у дітей молодшого шкільного віку пізнавальних інтересів є необхідною умовою розвитку їхніх пізнавальних здібностей, виховання прагнення до самоосвіти, самовиховання, формування основних інтелектуальних умінь, необхідних для оволодіння знаннями з навчальних дисциплін.

З метою успішного розв'язання даної проблеми в освітньому процесі застосовують активні методи навчання. Навчання ефективно лише у тому разі, якщо правильно обрані методи вчителем. Метою даного підрозділу є аналіз досвіду запровадження ІТН на етапі мотивування навчальної діяльності та активізації опорних знань учнів.

У книзі «Інноваційні методи навчання у громадянській освіті» було визначено підхід до вибору методу інтерактивного навчання у громадянській освіті. Наведемо цитату з цієї книги: «... вибір методу – це кропітка робота, що передбачає ретельний аналіз групи (її склад, попередній досвід, готовність до навчання, рівень знайомства з таким видом діяльності); визначення мети використання методу; розуміння проблеми, якої торкається метод; свої власні проблеми та труднощі, що можуть виникнути, і, нарешті, просто технічні умови застосування» [22, с.55].

Варто сказати, що інтерактивний метод не можна перетворювати на засіб розважання учнів під час уроку. Створювана методом сприятлива

психологічна атмосфера не може бути єдиним і достатнім результатом заняття. «Не можна приховати некомпетентність у змістовному й методичному плані, переповнюючи освітній процес різноманітними методами. Навіть нетрадиційні методи не можуть самі собою гарантувати успіх освітнього процесу. Тільки відпрацьоване й обмірковане застосування методів у поєднанні з ґрунтовним знанням теми забезпечує планомірний розвиток освітньої ситуації» [22, с.26].

Для того, щоб вчитель зміг застосувати у своїй діяльності методи інтерактивного навчання й організувати навчальну взаємодію в аудиторії, коли учні ще не мають достатнього досвіду, необхідно спочатку використовувати прості методи, поступово переходячи до більш складних.

Для полегшення вибору методу більш усвідомленим і цілеспрямованим, пропонуємо своєрідну пам'ятку яка взята з «Енциклопедії інтерактивного навчання», це «Контрольний аркуш вибору методів навчання», запозичену в білоруських вчених і адаптовану для середньої освіти, він представлений у додатку Г.

Стратегічно, на початку уроку вчителю варто з'ясувати рівень наявних, базових знань з теми у учнів. Знаючи, з чого саме складається фундамент, де у ньому прогалини, які знання треба уточнити, які зміцнити, учитель готує сприятливий ґрунт для засвоєння нового. Це привертає увагу учнів до теми, проблеми, пробуджує зацікавленість учнів, тобто виконує мотиваційну функцію. У цій частині уроку вчитель повинен спрямовувати учнів на те, щоб вони розмірковували над темою, яку вони починають вивчати і обов'язково задавали запитання. Така вступна активність буде цінною не тільки у навчальній діяльності, а й на виховних та інших позакласних заходах, оскільки відбудеться підвищення ефективності відповідного впливу на дітей.

Мотиваційний етап у початковій школі має найбільшу вагу і значення з-поміж інших етапів. На цьому етапі учитель має сфокусувати увагу школярів на проблемі, яка буде вивчатися та викликати інтерес до нової теми. З цією метою можна використати проблемні ситуації, інтерактивні технології

«Мозковий штурм», «Мікрофон», «Криголам», «Незакінчене речення». Отже, учень повинен відчувати особистісну, власну зацікавленість у вивченні нової теми, усвідомити, що саме і з якою метою він зараз робитиме.

Для початку ми рекомендуємо вам спробувати наведені нижче прийоми та методи, які дають змогу перевірити домашнє завдання, змотивувати дітей до навчальної діяльності також дозволяють привернути увагу учнів до нової теми уроку; вільно висловити думку учнів щодо нової теми або поставленої проблеми на початку уроку. Розглянемо детальніше на прикладах уроків інтерактивні методи, які доцільно використовувати на етапі мотивації та активізації опорних знань учнів.

Перший метод який ми розглянемо – це метод **«Очікування»**. Його мета: прояснення очікувань і побоювань дітей, що дозволить учителеві краще зрозуміти свої дії, формулювання учнями власної мети діяльності, мотивація та усвідомлення відповідальності за досягнення певних результатів. Наприклад:

Метод «Очікування»

- Ми знаходимося на початку шляху вивчення дуже важливої теми і для того щоб наш шлях був успішним, нам необхідно визначити чого ми очікуємо від роботи на уроці. Отже, продовжте речення:

- *Що ви очікуєте від нашого уроку? (Я очікую від уроку того, що він буде цікавий, продуктивний, творчий).*
- *Щоб урок пройшов вдало, яким потрібно бути на уроці? (Ми будемо уважні, активні, творчі).*

- Діти пам'ятайте, що можна висловити як очікування так і побоювання. Якщо вам буде легше, можете написати на окремому аркуші паперу, розділив його навпіл, очікування та побоювання.

(Один учень виходить до дошки та занотовує висловлювання дітей)

- Діти, які думки у вас викликає перелік очікувань? Навіщо ми це робили?
(перелік очікувань викликає у мене інтерес, цікавість до нової теми, на мою

думку ми це робили для того, що краще зрозуміти важливість нової теми уроку).

- Запрошую вас до роботи!

Оперативне включення учнів у навчальну діяльність, змотивувати дітей до плідної роботи, дає змогу прийом інтерактивного навчання *«Вітер дме»*. Його ефективність можна розглянути на прикладі:

Метод «Два-чотири-всі разом»

Робота в парах. Спочатку дітям дається завдання розглянути парами так, як вони сидять зображення предметів живої та неживої природи або предметів, створених людиною. Учні необхідно зазначити, до якої групи належить те, що зображено на ілюстрації.

Робота у четвірках відбувається після об'єднання учнів у групи на підставі запропонованих учителем об'єктів (наприклад: нежива природа, творіння людини, рослини, гриби, тварини).

Робота разом відбувається у вигляді захисту кожною групою власної позиції. Дітям також можна запропонувати об'єднати існуючі у них групи предметів у більші, наприклад, об'єкти живої та неживої природи вони можуть об'єднати у групу «природа».

Така діяльність на початку уроку дає змогу підготувати, організувати учнів, активізувати їх діяльність. Таким чином можна поступово перейти до колективного обговорення питання. У цій роботі немає місця для симулянтів, тому, що всі активно працюють, обговорюючи й опановуючи теоретичний матеріал.

Далі пропоную розглянути інтерактивний метод, який досить часто використовують учителі під час уроку, до речі на різних етапах уроку, не лише під час мотивації – це метод називається *«Незакінчене речення»*. Його мета: оперативне залучення учнів до діяльності, взаємодія, актуалізація опорних знань чи мотивація навчальної діяльності, ґрунтовна робота над формою висловлення власних ідей. Учні навчаються порівнювати свої висловлювання з іншими, вільніше висловлюватися щодо запропонованих тем,

відпрацьовувати вміння говорити коротко і ясно, але по суті й переконливо. Розглянемо використання даного методу під час уроку з предмету Природознавства, 3 клас. Тема уроку: Різноманітність тварин у природі (звірі, птахи, плазуни, земноводні, риби, комахи):

Метод «Незакінчене речення»

- Будьте уважними, сьогодні ми продовжимо нашу мандрівку царством Тварин. На Землі живе більше ніж 1 млн. 500 тис. різноманітних тварин. Хоча всі вони досить різні, проте багато з них мають щось подібне. Розгляньте ілюстрації на дошці:

- Зробіть висновки з прослуханої вами інформації та розглянутих вами ілюстрацій. Вам потрібно представити свої міркування починаючи з таких слів: *«Ця інформація дозволяє зробити висновок, що...»*. Приймаються усі відповіді, буду рада почути різноманітні думки.

Звідси видно, що метод «Незакінчене речення» дає можливість дітям лаконічно, послідовно викласти власні думки, порівняти їх з іншими думками та проаналізувати їх.

Метод **«Мікрофон»** - ще один метод, досить часто вживаний у практиці педагогів. Його мета: швидке залучення школярів до активності на уроці, до взаємодії, до актуалізації опорних знань чи мотивації навчальної діяльності. Його можна застосувати на будь-якому етапі уроку, зокрема на етапі актуалізації опорних знань учнів, наприклад на уроці Основ здоров'я, 3 клас, тема: Шкідливі звички:

Дітям ставиться проблемне запитання: *«Назвіть трьох найстрашніших ворогів здоров'я і що треба робити, щоб уникнути їх»*.

Вчитель пропонує учням «мікрофон». Це може бути як справжній мікрофон, так і будь-який предмет, що слугуватиме уявним мікрофоном. Школярі мають передавати його один одному, по черзі беручи слово. Учням необхідно говорити лаконічно та швидко (не більш ніж 0,5-1 хвилину). При цьому вчитель не коментує та не оцінює подані відповіді.

Даний метод надає можливість кожному і кожній сказати щось швидко на задане проблемне запитання, по черзі, відповідаючи на запитання або висловити свою думку чи позицію.

Технологію «*Мозковий штурм*» я застосовую, коли потрібні кілька варіантів розв'язання проблеми. Роботу організую так:

- Об'єдную дітей у групи по п'ять, сім чоловік.
- Чітко визначаю проблему або тему для мозкового штурму.
- Пропоную працювати в колі.
- Діти вибирають головуючого (спікера групи), який буде вести обговорення і заохочувати висувати нові ідеї (важливою є кількість).
- Даю дітям час на роздуми для того, щоб збільшити появу нових ідей.

Також необхідно домовитись дотримуватись правила мозкового штурму. У класі можна повісити спеціально створений плакат (рис.2.1).

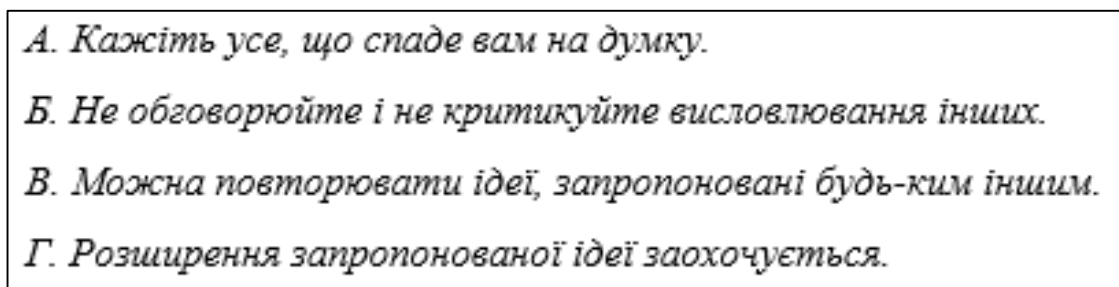

Рис. 2.1. Правила проведення «Мозкового штурму»

Наприкінці роботи необхідно обговорити й оцінити запропоновані ідеї учнів. Дану технологію можна розглянути на фрагмент уроку з основи здоров'я для 4 класу. Тема уроку: Здоров'я. Здоровий спосіб життя:

Проблема: Що, на вашу думку, означає вислів «Здоровий спосіб життя»?

Ідеї дітей: дотримання режиму дня; правильне харчування; загартування; поведінка людини; відповідні побутові умови; рухова активність; заняття спортом; хороші умови праці, навчання; відсутність шкідливих звичок.

Технологія «Мозковий штурм» дає можливість виокремити спільними зусиллями кілька рішень конкретної проблеми, зібрати якомога більше ідей щодо імовірного розв'язку проблеми від усіх учасників протягом заздалегідь визначеного часу, актуалізує, мотивує дітей до навчальної діяльності. Мозковий штурм спонукає учнів виявляти уяву та творчість, дозволяє їм вільно висловлювати свої думки.

Учитель говорить : «**Вітер дме для того, хто...**» *(діти мають висловити свою думку починаючи зі слів вчителя «вітер дме для тих хто»):*

- сьогодні в доброму гуморі...
- налаштований гарно та цікаво працювати...
- хто старанно підготував домашнє завдання...
- кому важко визначити свій емоційний стан...
- хто готовий слухати мене далі...

(діти відповідаючи позитивно, аргументують свою думку, при цьому аплодують).

Щоб активізувати, змотивувати дітей до навчання при цьому розвивати навички спілкування в групі, уміння працювати в команді, уміння переконувати та приходити до консенсусу, дозволяє інтерактивний метод **«Два-чотири-всі разом»**. Розглянемо його використання під час уроку «Я і Україна» 3 клас, тема: **Якою буває природа. Збережемо природу:**

Взагалі, до впровадження цілісної технології інтерактивного навчання на даний час, на нашу думку, сучасні учителі початкової школи не готові. Але, звісно, цілком можливим є використання окремих методів інтерактивного навчання. Тому вважаємо за доцільне ознайомитися із досвідом такої роботи учителів України [24].

Саган Олена Валеріївна, кандидат педагогічних наук, доцент, викладач кафедри початкового навчання та дошкільного виховання РІПО м. Херсона, розкриває методику проведення такої вправи, як «Асоціативний куц» («Грунування», «Логічне дерево», «Гірлянда асоціацій»). Учителька

використовує їх на уроках математики, української мови, природознавства (додаток Е).

При роботі над науковими текстами О.Саган пропонує використовувати метод «Модельний урок». Етапи його такі: мозкова атака (пригадайте); попередня класифікація; робота над науковим текстом із використанням методу позначень; складання класифікаційної таблиці після прочитаного (усно); домашнє завдання чи перехід до наступного уроку. Один з модельних уроків вчительки представлено у додатку Е.

Отже, досвід використання інтерактивних методів навчання в початковій школі вартий значної уваги. Учителі-практики можуть з ним ознайомитися і спробувати його запозичити, або, навіть, на основі нього створити свою власну систему інтерактивних вправ та уроків. А застосування інтерактивних технологій навчання сприяє розвитку пізнавальних інтересів учнів.

2.2 Розвиток пізнавального інтересу на етапі ознайомлення з новим матеріалом засобами ІТН

Багато хто з педагогів вважає, що для того, щоб глибоко вивчити предмет, необхідно витратити значну кількість часу, оскільки потребує засвоєння якомога більшої кількості інформації. Однак, це стереотип. Вони переконані, що учні оптимально засвоять матеріал, якщо будуть уважно слухати на уроці, не відволікаючись, не спрямовуючи свою увагу на інші речі. А тому не можна «даремно витратити час» на міркування учнів, на їхні судження, спілкування між собою тощо. Інтерактивне навчання забирає надто багато часу, щоб застосовувати ці технології необхідна ґрунтовна підготовка дітей, це й є тим аргументом «проти», який часто можна почути в учительській аудиторії під час обговорення цієї проблеми.

Такий стереотип не може зруйнувати навіть те, що насправді результати такого навчання у значній кількості учнів досить сумнівні, а часто і незадовільні. Ми припускаємо, що за часів, коли учням потрібно було засвоїти не значні масиви інформації, рівень їх навченості за таких умов був

задовільним. Але усе міняється, а особливо змінюються діти, нове покоління потребує більш ефективних методів навчання, які будуть задовольняти усі потреби учнів. Навчання має будуватися інакше, по-іншому, таким чином, щоб усі учні могли вчитися. Один з варіантів організації навчального процесу – використання в діяльності педагога технології інтерактивного навчання.

Вчитель має забезпечити активне опрацювання і повноцінне засвоєння учнями нового матеріалу, після початку уроку, що передбачає актуалізацію опорних знань, уявлень учнів, формування в них мотивів до опанування нової теми. А це своєю чергою потребує підведення учнів до постанови запитань, пошуку, осмислення матеріалу, відповідей на попередні запитання, визначення нових і спроби відповісти на них. Відповідно, у даній частині уроку, яку можна назвати «побудовою знань», учитель забезпечує умови осмислення учнями навчальних завдань, забезпечує якісне сприймання учнів, усвідомлення і застосування засвоєного. До даного підрозділу включено ІТН, які забезпечують послідовне і цілеспрямоване відтворення побудови знань учня в процесі інтерактивної взаємодії.

Відзначимо, що знайомство з новим матеріалом в інтерактивному режимі має на меті виявлення учнями ключових, основних положень навчального матеріалу, що засвоюється; організацію активного мислення /висловлення учнями перебігу думок; формулювання ними висновків і узагальнень щодо матеріалу; поєднання змісту уроку з особистим досвідом учнів; постановку запитань до вивченого на уроці матеріалу.

Варто також зазначити, що, зважаючи на те, що учні вчать лише осмислюючи, тобто досліджуючи та ставлячи запитання, вчителі мають заохочувати їх, ставити запитання. А оскільки це вміння можна виробити, педагог має показувати учням, як саме ставити запитання (брати під сумнів інформацію, шукати та вивчати її тощо), що й передбачають описувані нами технології.

Інтерактивна технологія «*Ажурна пилка*» може використовуватись на уроці для створення ситуації спільної праці учнів з метою засвоєння великої

кількості інформації за короткий проміжок часу або замінити розповідь в тих випадках, коли початкову інформацію повідомлено учням перед проведенням основного (базисного) уроку або вона доповнює такий урок.

Порядок проведення:

1. Для кожної групи учасників добирається певна інформація.
2. Вчитель готує таблички з кольоровими та цифровими позначками для формування груп.
3. Учні повідомляються, що всі входитимуть до двох груп – «домашньої» та «експертної».
4. Спочатку об'єднуються учасники у «домашні» групи за номерами 1, 2, 3 тощо, а потім – «експертні» групи, за допомогою кольорових позначок. Важливо прослідкувати, щоб у кожній «домашній» групі всі учасники мали позначки різних кольорів, а в кожній «експертній» – однакових.
5. Розпочинають з «домашніх» груп: кожній групі надається окремий обсяг інформації для засвоєння. Завдання домашніх груп – опрацювати надану інформацію і засвоїти її на рівні, достатньому для обміну з іншими. Повідомляється, що виконуватимуться це завдання 15 хвилин.
6. По завершенні роботи домашніх груп всім пропонується розійтися в «кольорові» групи, де вони виступатимуть експертами зі своєї частини інформації. У кожній групі має бути представник із кожної «домашньої» групи. В експертних групах вислуховуються представники всіх «домашніх» груп, аналізується матеріал загалом, здійснюється «експертна» оцінка. На цю роботу також відводиться 15 хвилин.
7. По збігові часу вчитель пропонує учасникам повернутися «додому». Кожен та кожна має поділитися інформацією, яку вони отримали в експертній групі із членами своєї «домашньої» групи. Завданням «домашніх» груп на цьому етапі є остаточне узагальнення та користування всією інформацією [38].

Як проходить даний метод у процесі протікання уроку з математики та української мови, можна розглянути у додатку Д.

Технологія ситуативного моделювання (імітаційні або ділові ігри). Дає можливість побудувати навчальний процес за допомогою включення учня у гру. Його мета: набуття учнями навичок участі в діяльності певних інституцій суспільства (судів, зборів, виборів тощо) та процедурах прийняття рішень. Також дозволяє учням глибоко вжитися в проблему, відчувати її на собі, побачити та зрозуміти її зсередини.

Я погоджуюсь із думкою Ш.Амонашвілі: «Дітей треба вчити не граючи, а серйозно, з почуттям відповідальності. Учитель має так добре і мистецьки виконувати роль, щоб діти забули про свою потребу в грі » [2].

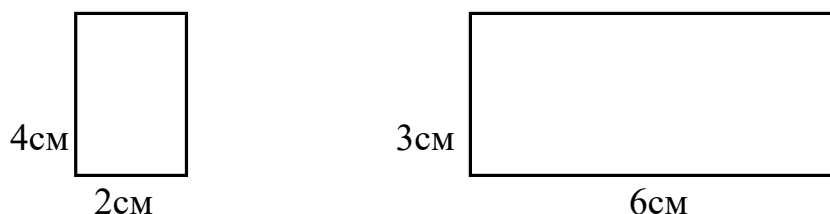
Модель навчання у грі – це така організація навчального процесу, коли учні максимально залучаються до гри. При цьому кожна гра підпорядкована конкретній дидактичній меті, саме за цим слідкує вчитель, розробляючи чи добираючи такі ігри. Ігрова модель навчання має реалізувати основну дидактичну мету, а також забезпечувати ситуації, у яких учень повинен контролювати прояви своїх емоцій, надавати можливості самовизначення, розвитку фантазії та уяви, вільного висловлювання своєї позиції. Організувати роботу ігрової моделі потрібно за такою схемою:

1. Знайомство учнів з темою, а також з правилами гри, її загальним перебігом.
2. Підготовка до проведення гри (знайомство зі сценарієм гри, визначення ігрових завдань, розподіл ролей, орієнтовний шлях розв'язання проблем).
3. Проведення гри.
4. Обговорення.

Робота в парах (Один проти одного, один – вдвох – всі разом, «Думати, працювати в парі, обмінятися думками», «Обличчя до обличчя») може бути використана для досягнення будь-якої дидактичної мети: засвоєння, закріплення, перевірки знань тощо. Крім того, технологія сприяє розвитку навичок спілкування, вміння висловлюватися, критичного мислення, вміння переконувати й вести дискусію. Робота в парах дає учням час подумати, обмінятися ідеями з партнером і лише потім озвучувати свої думки перед класом.

Розглянемо технологію *робота в парах «Обличчя до обличчя»* на фрагменті уроку з математики 4 класу. Тема уроку: Обчислення площі прямокутника.

Задача № 482 . Обчислити периметр і площу прямокутника.

Даю учням завдання проаналізувати способи знаходження периметру і площі прямокутника. Після закінчення відведеного часу 1-2хв, пропоную учням розказати хід виконання завдання. Перед цим попереджую, що учень який слухає, має бути уважним, щоб міг в кінці сказати, чи погоджується з таким міркуванням чи ні. Якщо він не погоджується, то має висловити свій варіант пояснення. Представники пари роблять висновок:

- Щоб знайти периметр прямокутника треба додати довжину і ширину та помножити на 2, це означає $(2+4)*2=12\text{см}$. Отже, периметр прямокутника 12см.

- А щоб знайти площу прямокутника треба довжину помножити на ширину, тоді отримаємо: $2*4=8\text{см.кв}$.

Говорячи про роботу в парах, можна сказати, що вона дає учням час подумати, обмінятися ідеями з партнером і лише потім озвучувати свої думки перед класом, що чудово впливає на розвиток навичок спілкування та роботи в колективі.

Інтерактивний метод **«Прес»**. Використовують його при обговоренні дискусійних питань та при проведенні вправ, у яких потрібно зайняти і чітко аргументувати визначену позицію з проблеми, що обговорюється. Цей метод навчає дітей виробляти й формулювати аргументи, висловлювати думки з дискусійного питання у виразній і стислій формі, переконувати інших. Адже, у житті потрібно вміти відстояти свою позицію, переконати інших, намагатися так дотримувати свого слова.

Застосовують метод «Прес» на всіх уроках, де потрібна аргументація дітьми своєї думки, розглянемо це на прикладі фрагменту уроку з української мови, 4 клас. Тема: Однорідні члени речення:

Чотири групи працюють одночасно. Перед кожною ставлю завдання відповідати на поставлене запитання за поданою пам'яткою

Отже, міркування набуває такого вигляду:

- **Я вважаю**, що ці члени речення є однорідними.
- **Тому що** вони відповідають на одне й те саме питання і залежать від одного й того ж слова.
- **Наприклад**, у реченні (*Вітер віє, повіває, по полю гуляє.*) віє, повіває, гуляє це однорідні члени речення, бо вони відносяться до слова вітер і відповідають на питання що робить?
- **Отже**, я вважаю, що члени речення, які відносяться до одного й того самого слова і відповідають на одне й те саме питання називаються однорідними членами речення.

Використовуючи метод «Прес», ми прийшли до висновку, що він навчає учнів у різних ситуаціях навчання або життя за потреби відстояти свою позицію або переконати інших.

З наведеного вище видно, що метод «Прес» вважається ефективним та використовується тоді, коли є спірні питання и учасникам дискусії необхідно зайняти певну позицію згідно проблеми, та переконати всіх у своїх, що ви праві.

Також вважаємо за доцільне ознайомитися із досвідом такої роботи з інтерактивними технологіями під час навчання дітей молодшого шкільного віку, як *Островської Наталі Миколаївни*, вчительки Новософіївської ЗОШ Голопристанського району Одеської області, вона для організації роботи учнів у групі застосовує технологію «Перехресних груп». Учні працюють у групах над виконанням певного завдання, потім по двоє учнів з кожної групи переходять до інших груп і обмінюються результатами своєї роботи. Цей процес можна продовжувати, поки кожна група не укомплектується в

первинному складі, або можна зробити лише один перехід. Цей метод можна використовувати на уроках природознавства (додаток Ж).

У технології «Мозаїка» пропонується самостійно опрацювати матеріал (кожному різний) і законспектувати його в один із розділів таблиці за певний час. Після цього діти по черзі знайомлять свою групу з конспектом, а члени групи повинні за ним записати в таблицю ті самі нотатки. На кінець спілкування у всіх членів групи повинна бути заповнена таблиця. Цей метод можна застосувати під час вивчення теми «Корисні копалини» на уроці природознавства в 3 класі (додаток Ж).

У технології «Коло знань» учитель визначає тему одним словом, а учні згадують все, що виникає у пам'яті, пов'язане з цим словом, і записують усю інформацію, розподіляючи на розділи. Приклад її застосування і використання вчителькою «Групової дослідної роботи» представлено у додатку Ж [24].

Отже, ми розглянули інтерактивні методи та прийоми, які варто використовувати під час етапу вивчення нового матеріалу, засвоєння нових знань, формування вмінь та навичок, емоційно-ціннісних орієнтацій і ставлення учнів. Вони забезпечують ґрунтовне та цікаве вивчення нового матеріалу, що підтримує пізнавальний інтерес дітей молодшого шкільного віку до навчання.

2.3 Використання ІТН на етапі рефлексії, закріплення та узагальнення знань

Рефлексія – це природний і найважливіший компонент інтерактивного навчання. Вона може здійснюється в різних формах: як індивідуальна робота, так і робота в парах, групах, дискусія. Вона застосовується тоді, коли учні зрозуміли ідеї та поняття уроку після найважливіших інтерактивних вправ, наприкінці уроку, після закінчення певного етапу навчання.

Завдання цього етапу уроку: систематизувати засвоєний матеріал; застосувати нові знання в умовах нової пізнавальної ситуації; прояснити зміст опрацьованого; співвіднести реальні результати з очікуваними; проаналізувати, чому відбулося так чи інакше; зробити висновки; закріпити чи

відкоригувати засвоєння; намітити нові теми для обмірковування; установити зв'язок між уже відомим і тим, що слід засвоїти, чого навчитись у майбутньому; скласти план подальших дій.

Необхідно створити умови для того, щоб учні зробили висновок, від того про що дізналися, та запитали себе, що це означає для них, як це змінює їхні попередні уявлення, зрештою, як вони зможуть це використовувати у своїй подальшій пізнавальній діяльності та в житті.

Мета рефлексії: згадати, виявити й усвідомити основні компоненти діяльності її зміст, тип, способи, проблеми, шляхи їх вирішення, отримані результати тощо.

Здійснення рефлексії на уроці передбачає зупинку дорефлексійної активності, відновлення у пам'яті учасників послідовності виконаних ними дій, дослідження відтвореної по пам'яті послідовності дій з позиції її відповідності поставленим завданням, ефективності та продуктивності, на завершення - формулювання результатів рефлексії.

Важливим чинником, що впливає на ефективність рефлексії в навчанні, є різноманітність її форм і прийомів, їх відповідність віковим та іншим особливостям дітей. Рефлексія не повинна бути лише вербальною – це можуть бути малюнки, схеми, графіки тощо.

Навчання в межах традиційного уроку не потребує переосмислення ні від учителя, ні від учнів, у ньому немає місця рефлексійним видам діяльності. Замість цього застосовується закріплення й узагальнення отриманих знань, що не дозволяє учням оцінити себе, рівень власних досягнень, шлях отримання навчальних результатів і перспективи в подальшому навчанні, і майже не передбачає наступного коригування вчителем мети та змісту навчання. На відміну від традиційного навчання, де виявлення прогалин, наприклад у засвоєнні учнями змісту навчання, є таким, що засуджується, в інтеракції – це лише привід для вчителя й учнів розібратись у тому, чому так сталося і як можна покращити навчання.

Наведемо прийоми, методи та стратегії, які можуть допомогти вчителю організувати підсумковий етап уроку засвоєння нових знань або на підсумкових уроках, наприклад, на уроках тематичного оцінювання.

Першу інтерактивну технологію, яку варто використовувати наприкінці уроку, що ми розглянемо – це *«Дискусія»*. Варто зазначити, що важливим засобом пізнавальної діяльності учнів є дискусія. Вона сприяє розвитку в учнів критичного мислення, дає можливість визначити власну позицію, формує навички аргументації та відстоювання своєї думки, поглиблює знання.

Ця технологія дає змогу залучити всіх учнів класу до участі. Вчитель на такому уроці є ведучим. Він має право ставити запитання або за браком часу, перебивати того хто виступає.

Метод *«Займи позицію»*, його мета: обговорення будь-якої гострої проблеми з діаметрально протилежних позицій; для інтенсивної перевірки обсягу та глибини наявних знань (наприклад, термінів, ідей); для розвитку вмінь аргументувати власну позицію.

Його можна використовувати після опанування дітьми певною інформацією з проблеми й усвідомлення ними можливості протилежних позицій щодо її розв'язання.

Даний метод можна розглянути на фрагменті уроку з читання для 4 класу. Тема уроку: Мова – безцінний скарб кожного народу. Вавилонська вежа. Біблійна легенда. Завдання: Визначити основну ідею твору, оголосити свої висновки, обговорити і, імовірно, дійти до єдиної позиції.

На дошці розміщено записи:

« Вавилонська вежа – легенда про виникнення різних мов «.

« Вавилонська вежа – легенда про погорду, як найбільший людський гріх «.

« Вавилонська вежа – легенда-загадка про часи, коли на землі панував мир, все людське розуміння і злагода «.

Діти, займають певну позицію відповідно до своїх міркувань і утворюють відповідні групи. Потім 3 хв. обговорюють свій вибір у групах. 2-4 учні з кожної групи обґрунтовують свою думку, – цитуючи твір.

А в результаті обговорення весь клас дійшов єдиної думки: «Що Вавилонська вежа – легенда про виникнення різних мов і народностей».

З фрагменту бачимо, що метод «Займи позицію» активізує пізнавальну діяльність учнів, дає можливість обговорити дискусійні питання за участі усіх учнів, дозволяє стати на точку зору іншої людини, розвивати навички аргументації та активного слухання.

«Карусель» дозволяє залучити до роботи всіх учасників освітнього процесу. При цьому відбувається активне спілкування та обговорення проблеми між усіма учнями класу. Ця модель ідеально підходить для інтенсивної перевірки обсягу і глибини наявних знань.

«Карусель» передбачає, що дві рівні за кількістю групи дітей утворюють два кола. Зовнішнє коло не «рухається» і визначає питання для внутрішнього кола; внутрішнє коло – рухоме. За сигналом вчителя учні внутрішнього кола пересуваються на 1 учасника кола ліворуч. З новим співрозмовником чи співрозмовницею обговорюється наступне питання. Коли «карусель» робить один оберт, бригада узагальнює матеріали та звітує з певної проблеми. Вчитель постійно слідкує за часом та чітким пересуванням учнів. Якщо коло пройдене повністю, то це має бути той або та, з ким починалася вправа.

На початку вправи відбувається обмін поглядами. За сигналом ведучого відбувається зміна партнерів, дискусія продовжується, однак діти намагаються підібрати нові контраргументи. Наприклад:

Урок «Основи здоров'я» 4 клас. Тема уроку: Вплив тютюнопаління і алкоголю на здоров'я людини.

Формуються два кола – хлопчики і дівчатка. *Завдання хлопчиків* – запропонувати партнеру спробувати цигарку або покуштувати алкогольний напій. *Завдання дівчат* – відмовити в чіткій формі.

Існує велика кількість інтерактивних прийомів проведення рефлексії наприкінці уроку, які дають учням можливість оцінити зміст і діяльність на уроці, а вчителю – отримати зворотний зв'язок, який фіксує найбільш

важливі для учнів моменти заняття. Розглянемо деякі з них та наведемо приклади.

Листи самооцінювання, система проведення така: наприкінці уроку після інтерактивної діяльності учням пропонується заповнити листи самооцінювання. Зразки таких листів, як: «Листок оцінювання вміння висловлюватися»; «Коллективна оцінка учням и діяльності малої групи»; «Оцінка учнем власної участі в роботі і малої групи», які застосовувались нами під час педагогічної практики, подані у додатку 3.

Есе. Наприкінці уроку учням пропонується написати коротке есе з чітким викладенням власної позиції або твір-п'ятихвилинку, у якому слід дати відповідь на основне питання уроку. Якщо учні ще не знайомі з пропонованим видом діяльності, вчитель може підготувати зразок оформлення есе на окремому аркуші для кожного учня.

Бліц – дискусія, також наприкінці уроку проводиться коротка дискусія, що відбиває його тему. Наприклад, за такою схемою: «*Спробуйте знайти в своєму житті приклади. ... Які думки, почуття це у вас викликало? Які викликає зараз? Як ви будете реагувати на прояви... зараз? Яке значення мав для вас урок?*».

Потяг. На аркуші паперу вчитель малює потяг. Кожен вагон – це один розділ. На вагонах малюють віконця, що відповідають темам розділу. Назву вивченого розділу пишуть на паровозі. Малюнок вивішується в класі, кожна тема вписується у віконце. Для кожного уроку вчитель готує невеличкі картки на кожного учня. Наприкінці уроку (вивчення теми) вчитель пропонує кожному учневі зафіксувати на картках головні думки, ідеї, що сподобалось чи не сподобалось на занятті. Потім картки прикріплюються у відповідне віконце вагону.

Зарядка. Учитель пропонує учням встати в коло і дати оцінку окремим компонентам уроку через виконання окремих рухів, а також висловити своє ставлення до того, що відбулося. Учитель знайомить учнів з рухами, пояснюючи їхнє значення. Після цього він може називати окремі елементи

уроку: зміст, методи, робота в групах, власна діяльність учня, діяльність учителя, а учні рухами висловлюють свою оцінку та ставлення.

Мішень Учні малюють у зошитах мішень (див. рис. 2.2). Три частини її заповнює учень (у кожній частині фіксується певний аспект уроку), а в четвертій оцінку виставляє вчитель.

Рис. 2.2. Зразок малюнка мішені у зошитах дітей

Наприкінці уроку вчитель просить учнів виставити оцінки і здати зошити. Перевіряючи зошити, він виставляє у своєму секторі оцінку учневі, за необхідності супроводжуючи її коментарем. Якщо оцінки учня та вчителя збігаються, можна перенести їх у журнал, якщо ні – відбувається процес погодження [37].

Таким чином, інтерактивні вправи дають можливість завершити урок рефлексією, що дає можливість усім учасникам навчального процесу проаналізувати свої дії під час уроку, побачити позитивні сторони своєї роботи та невдачі, які надалі намагатимуться не допустити.

Отже, розглянувши різноманітні інтерактивні методи та прийоми, які варто використовувати на всіх етапах уроку, ми впевнено можемо сказати, що, дійсно, інтерактивні вправи сприяють постійній активній взаємодії всіх учнів. Застосування інтерактивних методів позитивно впливає на формування пізнавального інтересу молодших школярів. Спостерігається значне підвищення мотивації пізнавальної діяльності, особливо серед слабших учнів. Усі діти організовано включаються в роботу, проявляють інтерес до

навчального матеріалу. У школярів виробляються уміння працювати в групі, добре розвивається усна мова. Якісно змінився рівень сприймання матеріалу, уміння самостійного здобуття та практичного використання знань.

Саме інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, дає змогу – створити комфортні умови, за якими кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність.

Головна риса інтерактивного навчання — використання власного досвіду учнями під час розв'язання проблемних питань. Їм надається максимальна свобода розумової діяльності при побудові логічних ланцюгів, право висловити думку, проаналізувати ситуацію чи подію, помислити творчо, підійти до себе критично (самооцінка) і т.д., що в свою чергу не може не здійснити впливу на розвиток пізнавальних інтересів учня.

Інтерактивне навчання не є зовсім новим, адже подібні підходи застосовувалися з давніх часів, а протягом короткого часу на початку радянської педагогіки були дуже поширеними в школі (лабораторне та бригадне навчання 20-х років на ін.). А отже перевірені часом інтерактивні методи навчання варто застосовувати під час навчального процесу, так як сильні сторони інтерактивних методів навчання, перш за все, це підвищення «ККД» процесу засвоєння інформації. За даними американських вчених, « під час лекції учень засвоює всього лиш 5% матеріалу, під час читання – 10%, роботи з відео- / аудіо матеріалами – 20%, під час демонстрації – 30%, під час дискусії – 50%, під час практики – 75%, а коли учень навчає інших чи відразу застосовує знання – 90% « [32, с.67]. Як бачимо, відносно пасивні методи навчання мають на рівень нижчу ефективність, ніж активні та інтерактивні.

Застосування інтерактивних методів позитивно впливає на формування пізнавальної самостійності молодших школярів. Спостерігається значне підвищення пізнавального інтересу учнів їх мотивації самостійної пізнавальної діяльності, особливо серед слабших учнів. Усі діти організовано включаються в роботу, проявляють інтерес до навчального матеріалу. У школярів удосконалюються комунікативні навички. Підвищується рівень

сприймання матеріалу, уміння самостійного здобуття та практичного використання знань. Також дані технології дають можливість покращити взаємовідносини між учнями, постійно проявляється прагнення допомогти один одному, поділитися цікавою інформацією. Застосування нових способів роботи викликає й підвищений інтерес батьків до навчальної діяльності дітей.

Як саме використовують інтерактивні методи навчання на уроках і в позакласній роботі показано у запропонованих конспектах уроків для початкової школи у додатку И.

Перспективи подальшої роботи в цьому напрямі ми вбачаємо у розробці цілісного навчально-методичного забезпечення всіх навчальних предметів на основі інтерактивних технологій навчання в початковій ланці шкільної освіти.

2.4. Забезпечення інтерактивності на уроках у початковій школі в умовах дистанту

Якісна освіта - основа прогресу та сталого розвитку будь-якої держави. Одним з факторів, які підвищують якість процесу навчання, є застосування інтерактивних методів навчання. На жаль, забезпечити інтерактивність навчального процесу можливо не завжди. Життя регулярно висуває нові вимоги до рівня підготовки вчителя, кожен навчальний день обертається викликом не лише для вчителя-фахівця, але і вчителя-особистості. Тому вчителям доводиться відшукувати такі технології в навчанні, які відповідали б новим світовим стандартам освіти, забезпечували б підготовку майбутнього покоління на найвищому освітньому рівні, виходячи з умов сьогодення та вимог майбутнього. Усі ці фактори спонукають освітян усього світу переосмислювати та перебудовувати зміст навчання. Сучасне освітнє середовище вимагає від учителів відходити від усталених форм і методів у роботі з дітьми, готовності сприймати новітній педагогічний досвід, технології, медійні форми і методи [1].

Одним із сучасних викликів освітянській спільноті стала всесвітня пандемія COVID-19, яка змусила прискорити впровадження змішаного

навчання, практики дистанційного навчання в українську початкову школу [2]. Труднощі, з якими стикнулися вчителі, спонукали до пошуку нових, нетрадиційних методів організації навчання в дистантному форматі. В нагоді стали новітні технології. У статті представлено наш досвід використання онлайн-ресурсів, які дозволили урізноманітнити навчання та зробити його більш інтерактивним та творчим. Представимо деякі ресурси, які ми використовували під час педагогічної практики.

Nearpod – платформа, яка допомагає у створення цікавих інтерактивних уроків, які зможуть довго утримувати увагу всіх учнів класу. Для створення, взаємодії і оцінки за допомогою мобільних пристроїв. Платформа має бібліотеку з великою кількістю повністю інтерактивних уроків, готових до застосування в освітньому процесі. Ці уроки розроблені експертами з різних предметів для різних класів. Крім того, Учитель може імпортувати уроки з будь-якого типу файлу і додати до них веб-посилання, інтерактивні елементи, фрагменти відео. Такі уроки можуть бути синхронізовані між гаджетами вчителя та учнів. Тоді учитель з легкістю зможе видавати індивідуальні завдання своїм учням, а потім відстежувати їх виконання.

Kahoot! - це ігрова платформа призначена для навчання. Kahoot! Дає можливість легкого та швидкого створення дидактичних ігор з множинним вибором. Вчитель може не лише створити дидактичну гру з допомогою цього ресурсу, а й поділитися нею зі своїми учнями. Ігри можуть бути створені для будь-якого предмета, будь-якою мовою, можуть програватися на будь-якому пристрої. З допомогою цієї утиліти можна влаштувати змагання зі своїми однокласниками і навіть однолітками з інших класів, міст, країн.

Bunsee – платформа з широкими мультимедійними можливостями. На ній можна створювати і разом користуватися мультимедійними уроками. Це гарний засіб для створення неординарних презентацій, які сприятимуть тому, що в учнів розвиватиметься критичне мислення, будуть формуватися навички спілкування та креативної співпраці. У ресурса – велика бібліотека, яка

містить понад 10 тисяч зображень. У Bunsee можна записувати аудіо і відео, а також інтегруватися з багатьма ресурсами, у тому числі й з YouTube.

Go Noodle – платформа, з допомогою якої можна гейміфікувати фізичні вправи, цим самим стимулюючи дітей до активності, енергійних рухів та пересування, залишати свої робочі місця. Застосунок містить сотні відеороликів, зміст яких спрямований на активізацію рухової активності дитини. Існують також ролики, які знайомлять дітей з іншими видами фізичної релаксації та відпочинку – медитації, дихальні вправи, трансний досвід.

Matific – сервіс, який забезпечує вивчення математики від самого раннього віку, до завершення школи. Глибоке розуміння математичних концепцій засобами цього застосунку відбувається завдяки експериментуванню та грі. Цією платфрмою можуть користуватись як дошкільники, так і молодші школярі, адже матеріали розраховані на дітей від 4-х років (Британська система вивчення математики). Усі додатки цієї платформи інтерактивні, форма подання матеріалу – захоплююча та весела. Користуватись можна з будь-якого гаджета.

ThingLink може стати в нагоді вчителям для використання та редагування фотозображень, рисунків і відео у режимі реального часу. Застосунок має ґрунтовну бібліотеку різних видів контенту (зображення, посилання, відео тощо), інтегрується з різними соцмережами, навіть із Facebook. Інтерфейс програми інтуїтивно-простий, доступний. З його допомогою вчитель може створювати інтерактивний контент, до якого потім може надати спільний доступ учням з будь-якого гаджета.

Book Creator – спеціальний застосунок, який може стати у нагоді для вчителя, який хоче створити книгу для своїх учнів. Це справжня можливість створювати такий зміст навчання, якого ще немає де інде, це реальний шанс покращити якість навчання. Створений електронний підручник (хрестоматію, збірку завдань) можна оновлювати щороку і вносити корекції прямо під час уроку.

Explain Everything – застосунок, який може використовуватись у якості спільна інтерактивної онлайн-дошки в реальному часі. Крім того, у ньому можна використовувати звук, коментарі та анімацію.

Quizizz – ресурс для створення квестів та вікторин, який дозволяє використовувати завдання, створені іншими вчителями та поширювати власні. Такі ігрові вікторини можуть проводитися безпосередньо на заняттях, а можуть слугувати домашнім завданням для школярів. Вчитель має можливість контролювати процес, використовуючи спеціальні налаштування. Завдяки цьому додатку учні можуть грати разом, але кожен - у своєму власному темпі.

Education City – глобальний освітній портал онлайн-ресурсів. На ньому створені інтерактивні курси різних мов (англійської, французької, іспанської), математики та інформатики, природничих наук. Він задовольняє потреби як групового, так і індивідуального навчання школярів.

Padlet - найпростіший спосіб організації спільної роботи. Він як білий аркуш на екрані. Учні починають з порожньої сторінки, а потім розміщують на ній, що завгодно. Можна завантажити відео, записати розмову, додати текст або завантажити документи. Ресурс дозволяє запросити будь-яку кількість учасників, і спостерігати оновлення сторінки в режимі реального часу.

TouchCast – це інструмент для створення потокового відео. Учні можуть використовувати інтерактивні елементи, які зроблять їхні відео більш привабливими, також є можливість спільної роботи з будь-якої точки світу. Touch Cast Studio - це телевізійна студія. Вона має функцію зеленого екрану, щоб розмістити доповідача на тлі або всередині вмісту, може додавати заголовки, коментарі. Після запису відео можна поділитися, провести прямий ефір для невеликої групи або для всього світу.

TinyTap – це додаток, який спонукає дітей створювати інтерактивні ігри та презентації з власними зображеннями, звуковими ефектами. Учитель може створювати інтерактивні презентації, докладні керівництва до навчання і вікторини.

Edpuzzle дозволяє вчителям природні паузи під час відео. Паузи в кінці кожного сегмента відео дозволяють провести опитування і обговорення в класі. Також вчитель може додати власний записаний голос поверх існуючого відео. Такі відео учні можуть дивитися або переглядати відео окремо, в залежності від їх рівня прогресу, в той час, як учитель працює з іншими.

Quizlet – додаток, який пропонує за допомогою ігрових карток тренувати орфографію, грати в навчальні ігри, перевіряти свої знання.

My Simple Show – сервіс, який дозволяє вчителям створювати на досить професійному рівні освітні відеоролики з відповідними роз'ясненнями за короткий час. Це інструмент, який можуть використовувати і вчителі, і учні. Для того, щоб створити таке відео, необхідно просто обрати сюжетну лінію і написати сценарій, потім скопіювати сценарій з документа чи завантажити PowerPoint, а My Simple Show створить відео з графікою і озвученням.

Canva – це додаток для того, щоб легко створювати графічні проекти гарної якості. Ця онлайн-платформа поєднує прості у використанні інструменти і бібліотеку з великою кількістю фотографій, рисунків, графів і шрифтів. Цей сервіс можна використовувати з метою створення презентацій для дітей, карток із завданнями, навчальних онлайн-матеріалів, листівок тощо.

Pear Deck – це інструмент, який допомагає створювати інтерактивні презентації для школярів у режимі реального часу. Сервіс передбачає імпорт слайдів та створення презентацій з нуля. У створені слайди вчитель може додати відео, відправити створені презентації учням, щоб вони могли виконувати домашні завдання або влаштувати вікторину безпосередньо на уроці.

SiLAS - це веб-додаток на основі браузера, яке дозволяє користувачеві створити і керувати своїм 3D-аватаром. SiLAS записує взаємодію в режимі реального часу, а потім створює анімацію студійної якості, яку учитель та учні можуть повторно спостерігати, критикувати і оцінювати. Учитель обирає місце дії, де учні будуть взаємодіяти. І учні можуть попрактикуватися в обстановці віртуальної їдальні, перш ніж піти з'їсти свій справжній обід.

SiLAS - це інструмент для того, що допомоги тим дітям, які почуваються некомфортно у взаємодії з іншими дітьми, відчувають труднощі у спілкування чи соціальну тривогу.

Trovvit – це утиліта, яка дає можливість легко зберігати шкільну роботу, фотографії, твори мистецтва, проекти тощо. Trovvit дозволяє школярам вчитися і зберігати нотатки про свою роботу, дозволяє ділитися своїми перемогами і формувати мережу контактів. Це той ресурс, який дає можливість створити персональне портфоліо, у якому можна постійно фіксувати свій досвід та результати навчання, що завжди важливо для здійснення ефективної рефлексії і зростання.

Showbie – це ресурс, який дозволяє поєднувати спілкування, можливість зворотнього зв'язку та велику кількість інструментів для постановки завдань. Showbie дозволяє перетворити клас на спільне інтерактивне середовище для навчання та спілкування. Інструменти Showbie дають можливість легко виставляти диференційовані оцінки діям учнів, вони дозволяють ділитися ідеями та різними файлами один з одним. З допомогою Showbie легко співпрацювати з колегами і спілкуватися з батьками своїх учнів. Так, можна створити групу безпосередньо для спільної роботи з колегами, щоб обмінюватись передовими методами або обговорювати потреби конкретних учнів.

Zeemaps – ресурс, який дозволяє вчителю створювати інтерактивні карти, ділитися ними з іншими та публікувати їх. Учитель може побудувати динамічну візуалізацію географічної мапи, наприклад, створити карту місць, які клас відвідав в поїздках. Можна створювати карти, що фіксують розташування учнів, місця перебігу відомих історичних подій, місця з програми новин.

ClassDojo – сервіс, який дозволяє створити позитивну атмосферу в класі. Вчителі можуть заохочувати учнів за демонстрацію будь-яких навичок або моральних цінностей - старанну роботу, доброту, допомогу іншим і так далі. Учні можуть поділитися процесом навчання, додаючи фото і відео в свої

портфолію. Сервіс дозволяє залучати батьків, переглядаючи з ними фото і відео з життя класу.

Flubaroo - це віртуальний засіб, який надає можливість швидко оцінювати завдання з множинним вибором. Flubaroo обчислює середній бал, фіксує запитання, які викликають найбільше проблем в учнів, демонструє статистику цих даних на кожного учня. Утиліта також дає можливість відслідковувати успішність по кожному класу, відправляти свій результат кожному учню і отримувати від вчителя індивідуальні рекомендації.

Звісно, це лише незначна частина інтерактивних ресурсів Мережі. Проте, навіть вони можуть збагатити і покращити навчальний процес у початковій школі, зробити захопливими як онлайн-уроки, так і уроки у звичайних класах. А ще при використанні зазначених ресурсів вчитель може якнайкраще проявити свій творчий потенціал. Впровадження інтерактивної технології є нелегкою справою навіть для досвідчених педагогів і тому, потребує відповідної підготовки. Проте учитель, який хоче розкрити власні здібності, дитячі таланти, навчити учнів вчитися, знаходити суть, безперечно, буде вдосконалювати свою методику та самого себе.

Важливим для вчителя залишається врахування традиційних принципів дидактики, можливість керуватись ними у процесі вибору цілей, змісту, методів, форм, засобів навчання. Проте, сучасні підходи, інноваційні технології, цифрові та мережеві, повинні збагатити традиційні підходи до проектування та організації освітнього процесу. Таким чином, оптимальне поєднання різних методів навчання - шлях до досягнення цілей якісної освіти. Звідси постійна необхідність вдосконалення методів, форм і засобів навчання творчо, гнучко, нестандартно.

ВИСНОВКИ

Здійснене відповідно до поставлених завдань дослідження дозволило зробити нам наступні висновки:

1. Проблема активізації пізнавальної діяльності піднімалась упродовж усього становлення педагогічної науки та практики роботи школи до сьогодення, тому ця проблема на даний час є досі актуальною.

Формування пізнавального інтересу – необхідна умова шкільного навчання. Активна навчальна діяльність учнів ефективно досягається шляхом використання інтерактивних технологій. Найважливішими показниками активізації пізнавальної діяльності є швидкість включення дитини в навчальну діяльність, ступінь стійкості інтересу до неї і наполегливість у досягненні результату роботи.

Актуальним сьогодні є впровадження у навчальний процес таких засобів активізації, як системи пізнавальних і творчих завдань, застосування різних прийомів співробітництва і навчального діалогу, групової та індивідуальної роботи, що сприяє зміцненню пізнавальних інтересів дітей.

У дослідженні представлені різноманітні методи та прийоми інтерактивного навчання залежно від етапу уроку, на якому їх варто використовувати задля досягнення більшої ефективності. Представлено педагогічний досвід роботи вчителів початкової школи з інтерактивними технологіями. Доведено, що інтерактивні технології є прийнятними для використання їх у процесі навчання з молодшими школярами, вони враховують потреби сучасних дітей і мають більш позитивний результат, аніж традиційні методи навчання.

У дослідженні було висвітлено особливості та вплив використання інтерактивних технологій у процесі навчання молодших школярів, а саме:

- розвиток пізнавальних інтересів учнів буде результативнішим, якщо систематично й цілеспрямовано використовувати інтерактивні методи навчання;
- інтерактивних форм навчання мають як індивідуальний вплив на учня так і

їх вплив на всю групу учнів;

- при використанні інтерактивних методів навчання на уроках в учнів виникає розвиток навичок спілкування та взаємодії, навичок толерантного спілкування, формування цілісно-орієнтовної єдності, вмінню аргументувати свою точку зору висловлювати, відстоювати та пропонувати свою думку, знаходити альтернативне рішення проблеми;
- система інтерактивних методів дає можливість реалізувати діяльнісний, проблемний, диференційований, індивідуальний, структурно-системний підходи до формування пізнавальних інтересів дітей.
- інтерактивні методи та прийоми дають учням можливості проявити ініціативу, самостійність, максимально використати свої здібності.

2. Результати обстеження 23 учнів 4-Б класу ЗОШ I-III ступенів – №5 Вінницької міської ради показали, що більша частина обстежених учнів умовно мають середній рівень сформованості пізнавального інтересу. Спостереження за класом дали підставу зробити висновок, що даний рівень пізнавального інтересу в учнів до навчання зумовлений рівнем майстерності вчителя, який різноманітними методами, прийомами та засобами, зацікавлює, стимулює дітей до навчання в школі, а також самого старання, відповідальності дітей до навчання.

На основі здійсненого емпіричного дослідження та проаналізованої літератури було зроблене припущення, що рівень пізнавального інтересу молодших школярів залежить від рівня майстерності вчителя. Використання вчителем спеціальних технологій, методів та прийомів, спрямованих на активізації діяльності дітей на уроках, позитивно вплинуть на рівень пізнавального інтересу молодших школярів.

3. У процесі дослідження нами було сформульовано ряд рекомендацій молодим вчителям та практикакам щодо побудови навчального процесу на основі інтерактивної взаємодії з учнями.

Застосування інтерактивних технологій навчання має відбуватися з урахуванням необхідності забезпечення позитивного взаємозв'язку між

членами групи, їх безпосередньої взаємодії з індивідуальною відповідальністю, з розвитком навичок спільної роботи, оцінкою виконаної роботи. Вчитель має спрямувати зусилля на створення позитивної психологічної атмосфери в колективі; на розвиток інтересу в учнів до інтерактивної взаємодії, до самостійного мислення та дій. Організація навчального простору має сприяти діалогу, груповій роботі.

Використання інтерактивних технологій навчання має дотримуватися такої логіки навчальної діяльності. Упровадження інтерактивних технологій навчання відбувається за логікою від простого до складного, паралельно застосовуючи фронтальні та групові методи. Слід поєднувати взаємонавчання з іншими методами і формами роботи – традиційними методами і самостійним пошуком.

Заняття, побудоване на основі інтерактивної технології має відповідати певній структурі. На етапі мотивації задача вчителя сфокусувати увагу учнів на проблемі та викликати інтерес до обговорюваної теми. Етап оголошення, представлення теми й очікуваних навчальних результатів має за мету забезпечити розуміння учнями змісту їхньої діяльності, того, що вони мають досягти на уроці. Під час надання інформації завдання вчителя полягає в забезпеченні учнів інформацією для виконання інтерактивної вправи. Центральною частиною інтерактивного заняття є інтерактивна вправа, метою якої є засвоєння навчального матеріалу та досягнення результатів уроку.

Широкі можливості для формування вмінь висловлювати та відстоювати власну позицію, наводячи аргументи на її захист, розвитку толерантності та поважного ставлення до протилежної точки зору надає дискусія. Розширені рекомендації наведені у додатку І.

Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів даної проблеми. Подальшого вивчення потребує визначення оптимального співвідношення інноваційного навчання з традиційною системою освіти, а також питання підготовки вчителя до застосування інтерактивних технологій навчання на уроках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексєєнко Т. А. Формування пізнавальної активності студентів в умовах блокової організації навчання : автореф. дис... канд. пед. Наук : 13.00.01. – Київ, 1995. – 25с.
2. Амонашвили Ш.А. Развитие познавательной активности учащихся / Ш. А. Амонашвили // Вопросы психологии. – 1984. – № 5. – С. 36 – 41.
3. Артемова Л. В. Історія педагогіки України: Підручник / Л. В. Артемова – К.: Либідь, 2006. – 424 с.
4. Байбара Т. М. Методика навчання природознавства в початкових класах: Навчальний посібник / Т. М. Байбара – К: Веселка, 1998.- 334 с.
5. Богданова Т. Г., Корнілова Т. В. Діагностика пізнавальної сфери дитини / Т. Г. Богданова, Т. В. Корнілова – М.: Ропедагенство, 1994
6. Божович Л. И. Проблема развития мотивационной сферы ребенка // Изучение мотивации поведения детей и подростков / Под ред. Л.И. Божович, Л.В.Благонадежной. – М., 1972, с. 7 – 44.
7. Бойко Н. О. Дидактичні умови формування пізнавального інтересу у школярів: Автореф. дис. канд. пед. наук. / Бойко Н. О. – Х., 1999. – 19 с.
8. Вікторенко І. Формування пізнавального інтересу до природознавства засобами усної народної творчості / І. Вікторенко // Рідна школа- 2004. – № 3. – С. 54 – 56.
9. Волкова Н. П. Педагогіка / Н. П. Волкова- К.: Академія, 2002. – 575 с.
10. Волошина В., Лохвицька Л. До школи зі стійкими пізнавальними інтересами / В. Волошина, Л. Лохвицька // Початкова школа – 2003. – № 4. – с. 5 – 7
11. Галіцин Л. Технологія використання інтерактивних методів навчання / Л. Галіцин – К.: Освіта, 2005. – 168 с.
12. Гебос А. И. Психология познавательной активности учащихся / А. И. Гебос – Кишинев: Штиинце, 1975. – 104 с.
13. Гриневич Л. Освіта після пандемії. Частина 1. Уроки, можливості, прогнози [Електронний ресурс] / Лілія Гриневич // Нова українська школа. – 2020. –

Режим доступу до ресурсу: <https://nus.org.ua/view/osvita-pislya-pandemiyi-chastyna-1-uroky-mozhlyvosti-prognozy>.

14. Державна національна програма "Освіта. Україна ХХІ століття". – К., Райдуга, 1994. – 61 с.
15. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології / І. М. Дичківська – К.: Академвидав, 2004. – 218 с.
16. Драгунский В. В. Цветовой личностный тест: практическое пособие / В. В. Драгунский. – Мн. : Харвест, 1999. – 448 с.
17. Дубинчук Е. С. Активизация познавательной деятельности учащихся средних профессионально-технических училищ в процессе обучения математике / Е. С. Дубинчук- К.: Вища школа, 1987. -101 с.
18. Дубровина И. В. Интересы как одно из условий развития способностей школьника // Возрастная и педагогическая психология: Хрестоматия: Учеб. пособие сред.пед.учеб.заведений / Сост. И. В. Дубровина, А. М. Прихожан, В. В. Зацепин. – М.: Изд. центр „Академия”, 1999. – С. 208 -217.
19. Житник Б. О. Методи навчання та активізації пізнавальної діяльності учнів / Б. О. Житник // Управління школою- 2005. – Трав.(№15). – С. 9 -28.
20. Жоржик О. Формування пізнавальної активності учнів у процесі спільної ігрової діяльності / О. Жоржик // Рідна школа- 2000. – № 1. – с. 27 – 28.
21. Зеленська О. Практичне застосування інтерактивних методів навчання / О. Зеленська // Початкова школа- 2009. – №12. – С. 22-25.
22. Инновационные методы в гражданском образовании / В. Величко, Д. Карпиевич, Е. Карпиевич, Л. Кирилюк. – Мн., 1999. – С. 134.
23. Іванішина С. Форми та методи інтерактивного навчання / С. Іванішина // Початкова школа- 2006. – № 3. – С. 9-11.
24. Інтерактивні методи навчання в практиці роботи початкової школи / Упоряд. О.В. Стебна, А.О. Соценко. – Х.: Основа, 2005. – 176 с.
25. Кавка Г. Використання інтерактивних технологій на уроках / Г. Кавка // Слово педагога- 2006. – № 3. – С. 6.
26. Коберник О., Коберник Т. Активізація навчально-пізнавальної діяльності

- школярів / О. Коберник, Т. Коберник // Рідна школа – 1999. – № 12. – с. 55-60.
27. Коваль Л. В. Сучасні навчальні технології в початковій школі / Л. В. Коваль – Донецьк: Юго-Восток, 2006. – 226 с.
28. Коротаева Е. В. Обучающие технологии в познавательной деятельности школьников / Отв. ред. М.А. Ушакова / Е. В. Коротаева – М.: Сентябрь, 2003. – 176 с.
29. Литвинчук І.В. Розвиток пізнавальних здібностей у молодших школярів / І. В. Литвинчук // Психологічна газета – 2001. – №7. – с. 3 – 15.
30. Лиховид І. Пандемія та освіта [Електронний ресурс] / Інна Лиховид // День. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://day.kyiv.ua/uk/article/den-ukrayiny/pandemiya-ta-osvita>
31. Малихіна О. В. Особливості мотивації учіння дітей молодшого шкільного віку / О. В. Малихіна // Початкова школа- 2002. – № 7. – с. 51 – 52.
32. Мартинець А. М. Нові педагогічні технології: інтерактивне навчання / А. М. Мартинець // Відкритий урок: розробки, технології, досвід. – 2003. – № 7/8. – С. 28-31.
33. Орлов В. И. Активность и самостоятельность учащихся в обучении // Специалист / В. И. Орлов – 2002. – №5. – с. 29 – 31.
34. Освітні технології: Навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін.; за ред. О. М. Пехоти. – К.: Видавництво А.С.К., – 2003. – 255 с.
35. Педагогічний словник / за ред. М. Д. Ярмаченка – К.: Пед. думка, 2001. – 516 с.
36. Побірченко Н., Коберник Г. Інтерактивне навчання в системі освітніх технологій / Н. Побірченко, Г. Коберник // Початкова школа – 2004. – №10. – с. 8 – 10.
37. Пометун О. І. Енциклопедія інтерактивного навчання: навч.-метод. Посіб / О. І. Пометун -К.: А. С. К., 2007. – 144 с.
38. Пометун О. І. Інтерактивні дидактичні ігри в початковій школі / О. І. Пометун – К.: Шкільний світ, 2007. – 112 с.

39. Попова О. Упровадження інтерактивних технологій у навчально-виховний процес / О. Попова // Завуч – 2008. – № 5. – с. 4 – 6.
40. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII // Голос України. - 2017. - 27 верес. (№ 178-179). - С. 10–22.
41. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів / О. Я. Савченко- К.: Генеза, 1999. – 368 с.
42. Савченко О. Я. Розвиток пізнавальної самостійності молодших школярів / О. Я. Савченко- К.: Радянська школа, 1982. – 175 с.
43. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія: Навчальний посібник / М. В. Савчин, Л. П. Василенко – К.: Академвидав, 2005 – 360 с.
44. Сиротенко Г. О. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання / Г. О. Сиротенко. – Х: Видав. група “Основа”, 2003. – 80 с.
45. Стебна О. В., Соценко А. О. Інтерактивні методи навчання в практиці початкової школи / О.В.Стебна, А.О.Соценко – Харків: Основа, 2008. – 174 с.
46. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори: В 5-ти т – К: Радянська школа, 1976. – Т. 3. – с. 5 – 279.
47. Сушенцев О. Сутність пізнавальної діяльності учнів / О. Сушенцев // Рідна школа – 2002. – №11. – с. 13 – 15.
48. Шамова Т. И. Активизация учения школьников / Т. И. Шамова – М.: Педагогіка, 1982. – 208 с.
49. Щукина Г. И. Активизация познавательной деятельности учащихся в учебном процессе. Учебное пособие для студентов педагогических институтов / Г. И. Щукина – М.: Просвещение, 1979. – 160 с.
50. Щукина Г. И. Актуальные вопросы формирования интереса в обучении: Учеб. Пособие для слушателей ФПК директоров общеобразовательной школы и в качестве учеб. пособия по спецкурсу для студентов пед. ин-тов / Г. И. Щукина, В. Н. Липник, А. С. Роботова и др; Под ред. Г. И. Щукиной. – М.: Просвещение, 1984. – 176 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета для молодших школярів "Визначення шкільної мотивації учнів початкових класів"

Любий друже! Перед тобою запитання. Біля кожного з них – три варіанти відповідей. Запитання стосуються твого ставлення до навчання у школі. Уважно прочитай кожне запитання і виріши, чи ти можеш віднести його до себе, чи правильно описує воно тебе, твою поведінку, якості, риси. Підкресли твердження яке ти вважаєш за потрібне. Не думай над відповіддю довго. Не можна давати одразу декілька відповідей на одне запитання (тобто не можна підкреслювати одразу два варіанти відповідей). Не пропускай речення, відповідай на усі підряд.

1. Тобі подобається в школі чи не дуже?

- А) Не дуже
- Б) Подобається
- В) Не подобається

2. Вранці, коли ти прокидаєшся, ти завжди з радістю йдеш до школи або тобі часто хочеться залишитися вдома?

- А) Частіше хочеться залишитися вдома
- Б) Буває по-різному
- В) Йду з радістю

3. Якби вчитель сказав, що завтра в школу обов'язково приходити всім учням, які бажають можна залишитися вдома, ти пішов би до школи чи був би дома?

- А) Не знаю
- Б) Був би дома
- В) Пішов би до школи.

4. Тобі подобається, коли скасовують які-небудь уроки?

- А) Не подобається
- Б) Буває по-різному
- В) Подобається

5. Ти хотів би, щоб тобі не задавали уроків?

- А) Хотів би
- Б) Не хотів би
- В) Не знаю

6. Ти хотів би, щоб у школі відмінили перші уроки?

- А) Не знаю
- Б) Не хотів би
- В) Хотів би

7. Ти часто розповідаєш батькам про школу?

- А) Часто
- Б) Рідко
- В) Не розповідаю

8. Ти хотів би, щоб у тебе був менш суворий вчитель?

- А) Точно не знаю

- Б) Хотів би
В) Не хотів би

9. У тебе в класі багато друзів?

- А) Мало
Б) Багато
В) Ні

10. Тобі подобається працювати на уроках разом з однокласниками?

- А) Подобається
Б) Не дуже
В) Не подобається

Таблиця А. Результати опитування учнів 4-Б класу

	Варіант відповіді	Кількість учнів	Рівень мотивації
1	А) Не дуже	5	середній
	Б) Подобається	14	високий
	В) Не подобається	4	низький
2	А) Частіше хочеться залишитись вдома	8	низький
	Б) Буває по-різному	5	середній
	В) Йду з радістю	10	високий
3	А) Не знаю	6	середній
	Б) Був би вдома	8	низький
	В) Пішов би до школи	9	високий
4	А) Не подобається	4	високий
	Б) Буває по-різному	15	середній
	В) Подобається	5	низький
5	А) Хотів би	11	низький
	Б) Не хотів би	8	високий
	В) Не знаю	4	середній
6	А) Не знаю	8	середній
	Б) Не хотів би	2	високий
	В) Хотів би	13	низький
7	А) Часто	5	високий
	Б) Рідко	8	середній
	В) Не розповідаю	10	низький
8	А) Точно не знаю	5	середній
	Б) Хотів би	14	низький
	В) Не хотів би	4	високий
9	А) Мало	3	низький
	Б) Багато	15	високий
	В) Ні	5	середній
10	А) Подобаються	4	високий
	Б) Не дуже	16	середній
	В) Не подобаються	3	низький

Додаток Б
Карта інтересів молодших школярів

Любий друже!

Перед тобою бланк питань, у правому верхньому кутку аркуша відповідей запишіть свої ім'я і прізвище та клас. Відповіді на питання поміщайте в клітинках під номерами яким відповідає питання. Наприклад: відповідь на перше питання поміщайте в клітинці під номером 1, відповідь на друге питання в клітинці під номером 2 і так далі. Всього 35 питань. Якщо те, про що говориться, вам не подобається, ставте знак «-», якщо подобається – «+», якщо дуже подобається, ставте «+ +».

1. Чи подобається вирішувати логічні завдання і завдання на кмітливість.
2. Чи подобається слухати або читати самостійно казки, розповіді, повісті.
3. Чи подобається співати, грати на музичних інструментах.
4. Чи подобається займатися фізкультурою.
5. Чи подобається разом з іншими дітьми грати в різні колективні ігри.
6. Чи подобається слухати або читати розповіді про природу
7. Чи подобається робити що-небудь на кухні (мити посуд, допомагати готувати їжу).
8. Чи подобається грати з технічним конструктором.
9. Чи подобається вивчати іноземну мову, цікавитися і користуватися новими незнайомими словами.
10. Чи подобається самостійно малювати.
11. Чи подобається грати в спортивні, рухливі ігри.
12. Чи подобається керувати іграми.
13. Чи подобається ходити в ліс, на поле, спостерігати за рослинами, тваринами.
14. Чи подобається ходити в магазин за продуктами.
15. Чи подобається слухати або читати книги про техніку (машини космічні кораблі).
16. Чи подобається грати в ігри з відгадуванням слів (назв міст, тварин).
17. Чи подобається самостійно вигадувати історії, казки, розповіді.
18. Чи подобається дотримуватися режиму дня, робити зарядку вранці.
19. Чи подобається розмовляти з новими незнайомими людьми.
20. Чи подобається доглядати акваріум, рослини, домашніх тварин (кішку, собаку та ін.), птиць, допомагати їм, лікувати їх.
21. Чи подобається прибирати за собою книги, зошити, іграшки.
22. Чи подобається конструювати, малювати проекти літаків, кораблів.
23. Чи подобається знайомитися з історією (відвідувати історичні музеї).
24. Чи подобається самостійно без спонуки дорослих займатися різними видами художньої творчості.
25. Чи подобається читати або слухати книги про спорт, дивитися спортивні телепередачі.
26. Чи подобається пояснювати щось іншим дітям або дорослим людям (переконувати, сперечатися, доводити свою думку).
27. Чи подобається доглядати домашні рослини.
28. Чи подобається допомагати дорослим робити прибирання в квартирі (втирати пил, підмітати підлогу і т.д.).
29. Чи подобається рахувати самостійно, займатися математикою в школі.
30. Чи подобається знайомитися з суспільними явищами і міжнародними подіями.
31. Чи подобається брати участь в постановці спектаклів.
32. Чи подобається займатися спортом в секціях і гуртках.
33. Чи подобається допомагати іншим людям.
34. Чи подобається працювати в саду, на городі, вирощувати рослини.
35. Чи подобається допомагати і самостійно шити, вишивати, прати.

Аркуш відповідей

Прізвище, ім'я _____

Клас 4 – _____

1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31	32	33	34	35

Додаток В

Визначення емоційного стану учнів на заняттях у школі «Твій кольоровий настрій»

Прізвище та ім'я _____

Любий друже, перед тобою лежить аркуш паперу на якому зображені квадратики та 8 олівців. Я пропоную тобі відобразити у кольорі свій настрій. Розфарбуй кожен квадратик тим олівцем, який відображає твій настрій у цей час.

Предмет Настрій	Поганий та гарний	У даний момент	Вдома	У школі
<i>Математика</i>				
<i>Українська мова</i>				
<i>Читання</i>				
<i>Природознавство</i>				
<i>Основи здоров'я</i>				
<i>Фізична культура</i>				
<i>Громадянська освіта</i>				
<i>Музика</i>				
<i>Образотворче мистецтво</i>				
<i>Трудове навчання</i>				

Додаток Г

Контрольний аркуш вибору методів

Обираючи метод інтерактивного навчання, подумайте:

1. *Якою є загальна картина класу (це може бути важливим під час формування груп)?*
 - Скільки учнів у класі?
 - Який вік учнів?
 - Яким досвід участі в інтерактивному навчанні мають учні?
 - Чи переважають у групі хлопчики (дівчатка) або спостерігається рівновага?

2. *Якими є рамкові умови застосування методу?*
 - Скільки часу метод потребуватиме на уроці? Які особливості кабінету, у якому буде проходити заняття, зокрема розташування меблів?
 - Яке технічне обладнання наявне?
 - Чи можна використовувати хол, коридор біля кабінету?
 - Чи є всі необхідні матеріали для проведення методу?

3. *Як пов'язати метод і тему (як забезпечити зв'язок змісту уроку і методів навчання)?*
 - З яким змістом, якими питаннями та проблемами мають працювати учні?
 - Які аспекти змісту будуть особливо виділені (акцентовані) за допомогою запланованого методу?
 - Яких навчальних цілей треба досягти, забезпечуючи засвоєння учнями цієї теми?
 - Які результати очікуються від учнів? Чи можна їх забезпечити, використовуючи цей метод?
 - На якому етапі навчального процесу, уроку буде використаний метод?
 - Чи відповідає він потребам актуалізації, мотивації, побудови знань, рефлексії тощо?

4. *Яким є ступінь готовності вас як учителя до використання методу?*
 - Чи є у вас досвід використання цього методу?
 - Якщо досвід є, то що в ньому ви оцінюєте позитивно і які складності усвідомлюєте?
 - Які побоювання виникають при використанні обраного методу?
 - Які шляхи подолання можливих труднощів ви бачите?
 - Чи відповідає обраний метод вашому звичайному стилю роботи?

5. *Чи відповідає обраний вами метод поставленим цілям навчання?*
 - На що спрямовано метод: на отримання інформації, виявлення взаємозв'язків, формування умінь, ставлень, презентацію вчителем (учнями) власних знань і досвіду, спонукання до дії, надання допомоги учням у визначенні критеріїв діяльності тощо?
 - Чи сприятиме метод створенню доброзичливої атмосфери; ефективній роботі над змістом?
 - Чи сприяє метод індивідуальній, груповій або фронтальній роботі класу?

Додаток Д

Приклади використання методу "Ажурна пилка" на фрагментах уроків

Фрагмент уроку з математики. 4 клас.

Тема: Множення багатоцифрових чисел з нулями.

Вчитель: – Для виконання завдань за №448 (які винесені на картки) об'єднатися в групи по 4 учні.

Розглянь запис і поясни кожний спосіб обчислення.

1)	$1200 * 4 = 4800$	2)	$2100 * 2 = 4200$
	$12 \text{ сот} * 4 = 48 \text{ сот}$		$21 \text{ сот.} * 2 = 42 \text{ сот.}$
3)	$7000 * 4 = 28000$	4)	$25000 * 2 = 50000$
	$7 \text{ тис.} * 4 = 28 \text{ тис.}$		$25 \text{ тис.} * 2 = 50 \text{ тис.}$

1-й крок. (1хв)

Учні, що сидять у четвірках ліворуч, самостійно аналізують спосіб обчислення (по одному запису).

1-й учень: $1200 * 4 = 4800$
 $12 \text{ сот.} * 4 = 48 \text{ сот.}$

2-й учень: $2100 * 2 = 4200$
 $21 \text{ сот.} * 2 = 42 \text{ сот.}$

Учні, що праворуч, аналогічно працюють над іншими двома завданнями:

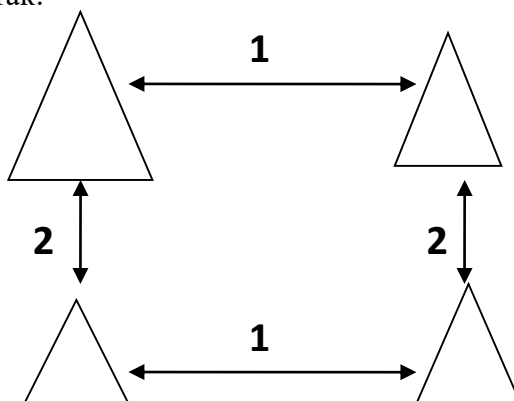
3-й учень: $7000 * 4 = 28000$
 $7 \text{ тис.} * 4 = 28 \text{ тис.}$

4-й учень: $25000 * 2 = 50000$
 $25 \text{ тис.} * 2 = 50 \text{ тис.}$

Всі учні готуються пояснити спосіб обчислення сусідові, що сидить поруч.

2-й крок (2хв)

Вчитель: – представте, будь ласка, свій спосіб розв'язання сусідові по парті, тобто розкажіть один одному про розглянутий вами спосіб обчислення. Починають пояснювати учні, що сидять ліворуч, а потім ті, які праворуч. Якщо ви не погоджуєтесь з тим, як пояснює розв'язання ваш товариш, то доведіть, у чому він помиляється. Схематично процес взаємодії учнів виглядає так:

3-й крок (2 хв)

1-й учень пояснює розв'язання завдання, яке він почув від 3-го учня, другому учневі (що сидить позаду нього), потім 2-й учень пояснює розв'язання завдання, яке йому передав 4-й учень. Аналогічно в парі працюють 3-й учень з 4-м учнем.

4-й крок (2 хв.)

Потім учні повертаються до попередніх пар і знову 1-й учень з 3-м учнем обмінюються розв'язаннями завдань, які отримали відповідно від 2-го та 4-го учнів. У цей час 2-й учень з 4-м учнем теж обмінюються розв'язаннями завдань, які отримали відповідно від 1-го і 3-го учнів у процесі попередньої роботи.

5-й крок (2хв)

Представлення результатів у загальному колі.

Вчитель: – А тепер визначте по одному представнику з кожної групи, який продемонструє один із прикладів у загальному колі.

Технологію «Ажурна пилка» можна також використати і на уроці української мови, тому що саме цей вид діяльності дає змогу вивчити значну кількість інформації за короткий проміжок часу.

Фрагмент уроку Українська мова 4 клас.

Тема: Відмінювання прикметників.

Сформувати «домашні групи». Кожна група отримує завдання, вивчає його та обговорює свій матеріал. Розділити клас на 4 групи

Завдання: опрацювати вдома таблиці відмінювання прикметників (с.110)

1-ша група – прикметники чоловічого роду;

2-а група – прикметники жіночого роду;

3-а група – прикметники середнього роду;

4-а група – прикметники у множині.

- ✓ У класі учасники «домашніх груп» об'єднуються у так звані «експертні» групи, де представники кожної з них пояснюють засвоєний матеріал іншим, і самі набувають нових знань.
- ✓ Учасники «експертних» груп повертаються в «домашні» групи і діляться з іншими учнями своєї групи знаннями, отриманими в експертних групах.
- ✓ Нарешті, клас об'єднує в загальне коло для підбиття підсумків уроку. Таким чином усі учні оволодівають розумінням принципу відмінювання прикметників за відмінками.

І на основі цього порівнюємо відмінювання прикметників чоловічого і середнього роду. Визначаємо: – Що закінчення прикметників чоловічого і середнього роду однакові, крім Називного і Знахідного відмінків.

Така організація роботи дає змогу за короткий час опрацювати відмінювання прикметників, являється ефективним стимулом активізації пізнавальної діяльності учнів.

Додаток Е

Досвід О.В.Саган

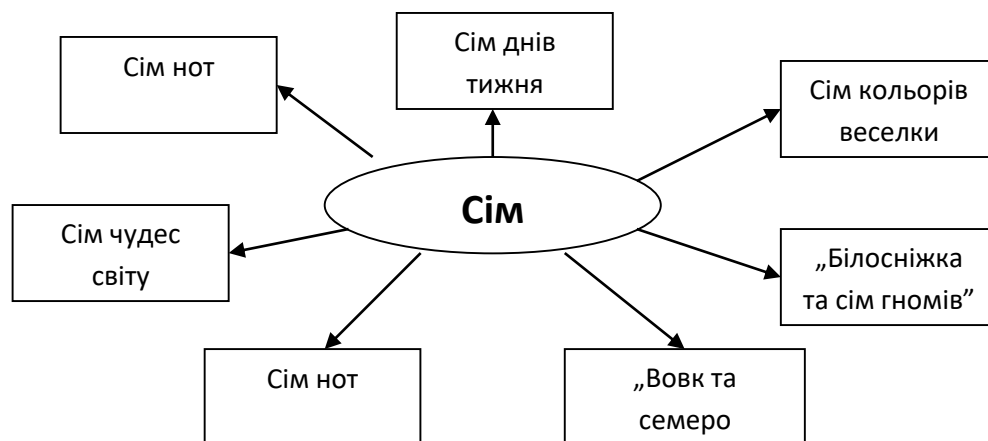
Використання інтерактивної вправи „Асоціативний куц»

У першому класі під час вивчення теми «Нумерація чисел у межах 10» виникає проблема активізації класу щоразу, коли вводиться нове число. Одним із засобів підготовки учнів до сприйняття нового матеріалу є по будова асоціативного куца. Цей метод доцільно використовувати при вивченні числа і цифри 3, а також числа і цифри 7.

- Усі ми використовуємо слово «сім». Згадайте, де воно нам зустрічалося?
- У казці «Вовк і семеро козенят».
- Так, правильно. А ще коли?
- Існує сім кольорів веселки.
- У казці «Білосніжка та семеро гномів».
- Ми знаємо сім нот: до, ре, мі, фа, соль, ля, сі.
- У тижні теж сім днів.
- У прислів'ях: семеро одного не чекають...
- А ще є сім чудес світу.
- Мені сім років.
- Так, зі словом «сім» ви знайомі давно, а в математиці для його позначення існує число і цифра 7.

Оскільки йдеться про урок у першому класі, вчитель використовує підготовлені ілюстрації або малюнки (веселка, ноти, ілюстрації до казок....). Для того, щоб діти звикали до схематичної побудови асоціативного куца, вчитель виставляє на дошці підготовлене унаочнення (відповіді дітей легко спрогнозувати) у формі «куца», як показано на таблиці.

Таким чином, на дошці перед очима дітей виникає (за розповідями дітей) цікавий «куц», на «гілках» якого знаходяться відомі ілюстрації.

У ч и т е л ь. Як, на вашу думку, можна одержати число 7? Якщо ми уважно розглянемо ілюстрацію до казки «Вовк і семеро козенят», то побачимо, що сьоме козеня прибігло до перших шести.

Отже, якщо до шести додати один, то отримаємо, нове число – 7.

Одним з найкращих матеріалів для побудови асоціативного куца на уроках математики є задача. Працюючи над нею, ми встановлюємо зв'язок між даними і шуканими величинами. Розглянемо фрагмент уроку у 3 класі.

Робота над задачею 307.

Одночасно з повторенням учнями умови задачі вчитель робить на дошці короткий запис.

- Підніміть руки, хто буде розв'язувати задачу самостійно. А хто працюватиме зі мною? (Далі вчитель питає лише тих, хто підняв руки після раннього запитання)

- Які фігури з тих, що вказані в задачі, є многокутниками?

Одночасно на дошці з'являється початок схеми (асоціативного куща).

- Чи відоме число квадратів і трикутників? (Квадратів – 4, трикутників – невідомо). Вчитель креслить далі.

- Але що сказано про трикутники? (їх у 3 рази більше, ніж кругів).

- А число кругів відоме? (6)

Вчитель зображує відповіді дітей на кресленні.

- Чи можна визначити число трикутників? (Так)

- Якою дією? (Множенням)

Вчитель вписує дію.

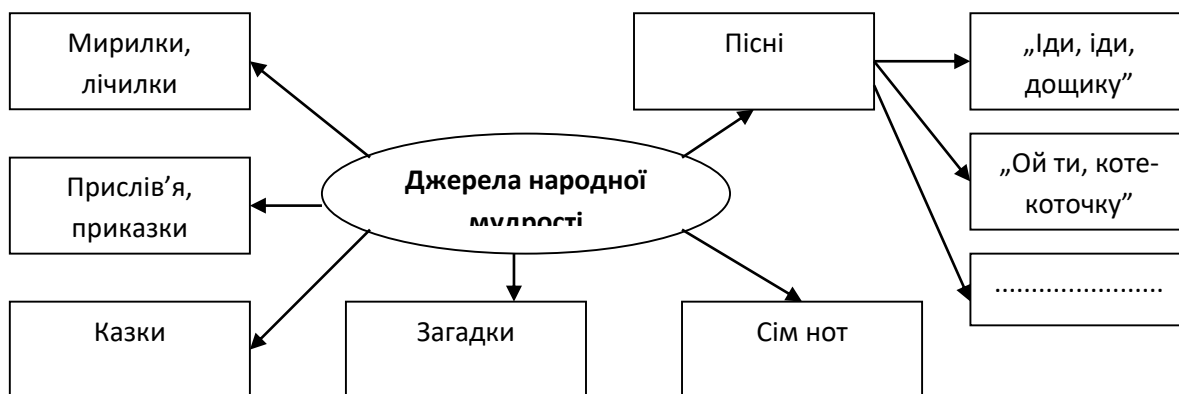
- А коли визначимо число трикутників, про що можна буде дізнатись? (Про число многокутників) Якою дією? (Додаванням)

Вчитель завершує схему.

Дивлячись на схему, учні ще раз проговорюють план розв'язування і самостійно записують дії в зошит. Один учень зачитує відповідь. Вчитель записує на дошці два вирази і запитує, який із них є розв'язком задачі.

Учні аналізують структуру виразів, пригадують правило послідовності виконання дій різного ступеня і роблять висновок, що обидва вирази підходять для розв'язання задачі; вони відрізняються лише порядком запису доданків.

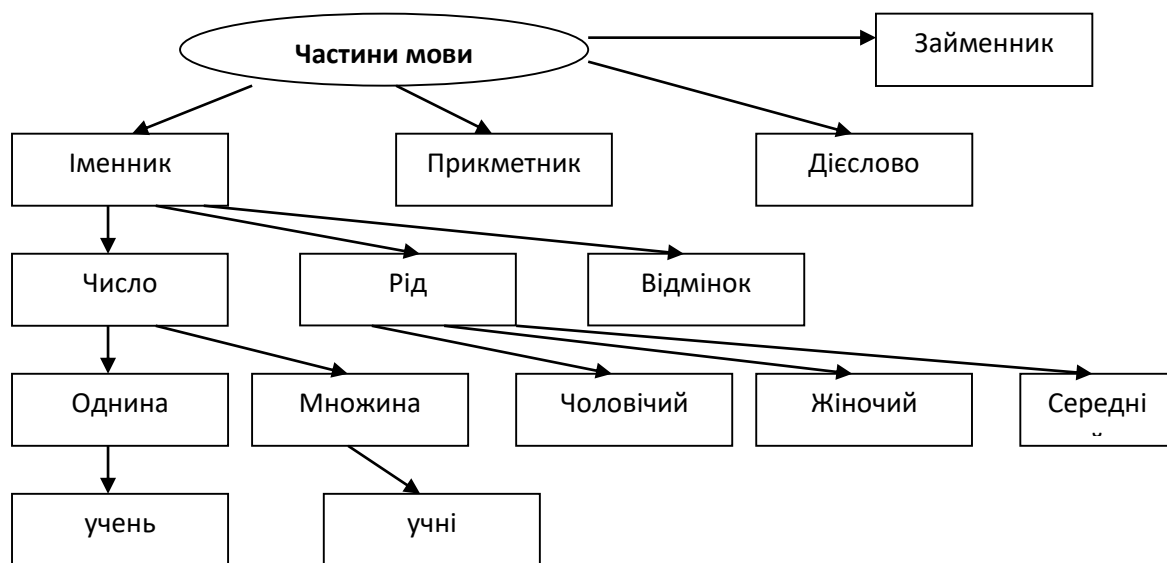
При вивченні розділу «З чистого джерела народної мудрості» спочатку розглядаються народні дитячі пісеньки, потім ігри, мирилки, лічилки, прислів'я і приказки, казки і так далі. При ознайомленні з новими формами фольклору діти поповнюють схему новими «гілками».

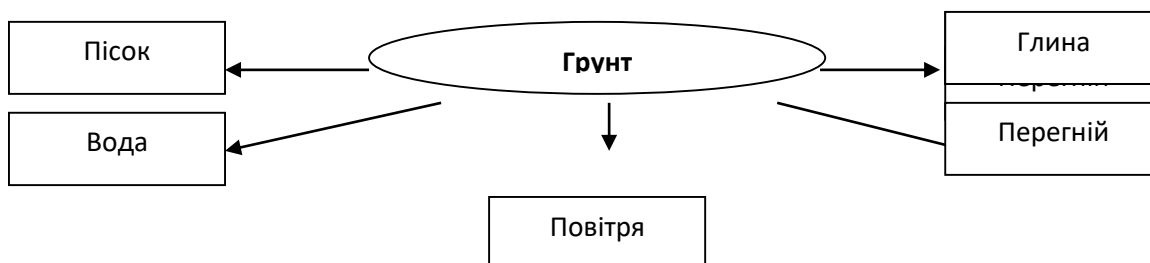
На уроках мови побудова асоціативного куща також може служити схемою, яка поступово складається учнями під керівництвом учителя. Наприклад, при вивченні частин мови спочатку розглядається іменник, потім прикметник, дієслово і т. д. Така схема може складатися учнями і в зошитах, і у вигляді карток. Доцільно зробити велику наочну схему, яка знаходиться в класі, і при ознайомленні з новою характеристикою частин мови поповнюється новими «гілками». Таким чином, наприкінці 3 класу учні мають замість пропонуваного різними видавництвами схем і таблиць власну схему (таблицю), складену самостійно, атому більш зрозумілу. При перевірці знань учнів учитель може запропонувати

відтворити окремий фрагмент «куща», пов'язаний із самостійною частиною мови, з конкретними прикладами або навіть порівняльними характеристиками.

Наприклад, учні самостійно складають схему «Частини мови».

Під час вивчення теми «Ґрунт. Значення та охорона ґрунтів» вчитель у процесі пояснення проводить досліди з метою визначення складу ґрунту. І як підсумок будується асоціативний куш.

Модельний урок (природознавство, 4 клас)

Тема. Планета Земля – частина Всесвіту.

Мета. Ознайомити учнів з елементами астрономії; на доступних прикладах розкрити такі поняття: Всесвіт, Сонце, планети, Сонячна система, Галактика; формувати науковий світогляд; виховувати інтерес до наукових знань.

Етап уроку: засвоєння нових знань

1. Мозкова атака

- Пригадайте все те, що ви знаєте про планету Земля. (Діти висловлюють свої думки, поки вони не вичерпуються.)

2. Класифікація матеріалу

— Давайте подумаємо, чи все, що ви говорили, – наукова інформація, чи дещо, можливо, просто ваша здогадка? (Діти висловлюють свої думки.)

Вчитель дещо перефразовує дитячі висловлювання, доповнює відповіді, для того, щоб учні відразу засвоювали наукові терміни.

3. Робота з науковим текстом

Діти, читаючи текст, роблять позначки на полях: (+) знав, (—) не знав, (?) повернувся ще, (V) схвилювало.

Це допомагає учням самостійно визначитися у матеріалі, ще раз перечитати невідоме, поставити питання про незрозуміле, довести, що дечого вже дізналися.

ЗРАЗОК ТЕКСТУ

У безхмарний ясний вечір небо над нашою головою всіяне мірадами яскравих зірок. Нам вони здаються маленькими, блискучими крапочкам, бо знаходяться дуже далеко від Землі. Насправді ж зірки – це величезні розжарені кулі, які складаються з газів і світяться власним світлом. Вони схожі на Сонце і рухаються навколо своєї осі, як і наша Земля.

Зірки відрізняються одна від одної своїми розмірами. Є зірки-ганти, а є карлики. Від температури зоряного газу залежить колір зірки: білі та блакитні мають температуру на поверхні 10—20 тисяч °С; жовті – 6 – 7 тисяч °С; червоні – 3—4 тисячі °С.

Скупчення зірок, яке ми бачимо на небі і яке тягнеться світлою смугою з півдня на північ, називали в давнину Молочним шляхом, а на Україні Чумацьким. По ньому орієнтувалися чумаки, які їздили в Крим по сіль.

Наше Сонце – теж зірка, вона має температуру жовтої зорі. Сонце це велетенська зірка. Але є зорі в тисячу разів більші. Сонце має діаметр 1 млн. 400 тис. кілометрів, тобто це на мільйон кілометрів більше, ніж відстань між Землею і Місяцем. Сонце робить повний оберт навколо своєї осі за 27 земних діб, тобто за 648 земних годин.

Температура на поверхні Сонця 5-7 тисяч, а в глибинах – від 10 до 20 млн. градусів. До нас надходить лише одна двохмільярдна частка сонячної енергії.

Такі велетенські небесні тіла, як Сонце, мають велику силу притягання. Тому творилися планети, які постійно рухаються навколо Сонця.

Планети – це небесні тіла, що світять відбитим світлом від Сонця. З розмірами вони неоднакові і розташовані на різній відстані від Сонця.

Сонячна система – це Сонце і сукупність космічних тіл, що рухаються навколо нього. До складу Сонячної системи входять 9 великих планет (Меркурій, Венера, Земля, Марс, Юпітер, Сатурн, Уран, Нептун, Плутон), 32 супутники планет, декілька тисяч малих планет, або астероїдів, багато комет і метеорних тіл. Кожна планета рухається по своїй орбіті. Швидкість руху і період обертання планет навколо Сонця теж різні. Це залежить від того, наскільки вони віддалені від Сонця; ті, що ближче, рухаються швидше.

У великих планет є свої супутники. У Землі він один – Місяць. У Марса і Нептуна – по 2, Уран має 5, Сатурн – 10, а Юпітер – 12. Венера супутників немає. Крім планет та їхніх супутників у Сонячній системі є безліч дрібних небесних тіл. Існують астероїди – малі планети, які можна названі літаючими островами, метеорити – літаючі брили чи камені. Є дрібні метеоритні частинки – літаючі піщинки та пилінки, які мчать по своїй орбіті швидше, ніж куля з гвинтівки.

Навколо Сонця обертаються також комети, які складаються з ядра і хвоста. Хвіст – це речовини, складові комети, що випаровуються під час польоту. Кометні хвости витягуються іноді на мільйони кілометрів.

Наша планета знаходиться на третьому місці від Сонця після Меркурія та Венери. Відстань від неї до Сонця – 150 млн. км. Сонячний промінь досягає Землі за 500 сек. Поїзд зі швидкістю 100 км/рік пройшов би цю відстань за 170 років.

Наша сонячна система у космосі (Всесвіті) не єдина. Усі зірки разом із планетами, які обертаються навколо них, утворюють величезні зоряні системи. Одна з них називається Галактикою. До складу Галактики входить і наша Сонячна система. Таких зоряних систем дуже багато. Всі вони утворюють Всесвіт, який не має кінця і краю, який безмежний у часі й просторі.

4. Після прочитання тексту і позначення думок діти виявляють для себе, наскільки вони знають цей матеріал (+), що вони не знали (—), над чим потрібно попрацювати дома (?), що їх найбільше вразило у тексті (V).

Складаємо усно класифікаційну таблицю.

- 1) Яке місце займає Земля у Сонячній системі?
- 2) Чи є у неї супутники?
- 3) Чи єдина Земля у Всесвіті?
- 4) Яких «сусідів» має Земля?
- 5) Від чого залежить швидкість руху планет?
- 6) Земля – це планета чи зірка?
- 7) Як і чому світяться планети?
- 8) Які ще небесні тіла є у Сонячній системі?
- 9) Чи єдина Сонячна система у Всесвіті?
- 10) Якими словами можна охарактеризувати Всесвіт?

Для того, щоб відповісти на поставлені перед собою питання (?), учень повинен ще раз повернутися до наукового тексту, знайти відповідь самостійно. Отже, в ході цієї роботи учні мимоволі тричі повертаються до вивчення цієї теми самостійно: вперше – при мозковій атаці, вдруге – при роботі над текстом, втретє – при роботі над класифікаційною таблицею.

5. Домашнє завдання

Це може бути диференційоване завдання, творча робота, або ознайомлення з матеріалами на наступний урок. Все це залежить від підготовленості учнів, засвоєння матеріалу на уроці. Наприклад, перечитати текст і попрацювати із позначками (—) і (?), намалювати схему Сонячної системи і підписати назви планет, підготувати питання однокласникам, знайти цікаву допоміжну літературу, ілюстрації чи статті за темою з журналів та газет.

Цей метод дає змогу навчити учнів самостійно і глибоко працювати, з науковою літературою, засвоювати й оперувати науковими поняттями і фразами, відшукувати прогалини у власних знаннях і заповнювати їх, формулювати правильно запитання і відповіді, проявити себе у колективі цікавим співрозмовником, навчитися здобувати знання.

Інформаційна пилка

Тема. Орієнтування на місцевості. (4 клас)

Мета. Ознайомити дітей з місцевими ознаками, за якими можна орієнтуватися на місцевості, вчити орієнтуватися на місцевості, розвивати навички самостійного опрацювання матеріалу і вміння працювати у групі. Виховувати інтерес до предмету, спостережливість, допитливість.

Етап уроку: опрацювання нового матеріалу.

В кожній групі 4 учні, і на парті у вас 4 листочки з номерами і завданням. Оберіть собі листочок і прочитайте своє завдання.

№ 1 – 1, 2, 3, 4 абзаци. № 2 – 5, 6 абзаци. № 3 – 7, 8 абзаци. № 4 – 9, 10 абзаци.

- За одну хвилину ви повинні прочитати свій уривок. Працюємо.

- Час вичерпано. Тепер кожен із членів групи протягом однієї хвилини ознайомить решту учнів з тим, про що він довідався.

№ 1, 2, 3, 4 протягом 1 хвилини кожен розповідають про прочитане, знайомлять всіх зі змістом прочитаних абзаців.

- Ми закінчили працювати в групах, підведемо підсумок нашої роботи. То за якими місцевими ознаками можна орієнтуватися на місцевості?

- Де сніг розтає швидше: на північному чи на південному схилі яру?

- Про що потрібно пам'ятати, щоб правильно визначити сторони горизонту?

Аналогічно опрацьовується весь текст статті підручника.

Додаток Ж

3 досвіду організації інтерактивних уроків Н. М. Островської

Технологія „Перехресні групи”

(Природознавство, 3 клас)

Мета. Ознайомити дітей із властивостями води, вчити дітей самостійно проводити досліди, розвивати мислення, спостережливість.

1. В кожній групі виконайте дослід № 1 і зробіть висновок.
2. Тепер по 2 учні перейдіть в наступні групи і обміняйтесь власними висновками. (Вода – прозора.)
3. Займіть свої місця і виконайте дослід № 2. Обговоріть свої спостереження.
4. Обміняйтесь учасниками і результатами своїх досліджень. (Вода немає кольору.)
5. Займіть місця у своїх групах. Проведіть дослід № 3 і обговоріть свої спостереження.
6. Наступні 2 учні, перейдіть в іншу групу і поділіться своїми висновками. (Вода не має запаху.)
7. Всі поверніться в свої групи і проведіть дослід № 4. Обговоріть свої спостереження.
8. Обміняйтесь членами групи і своїми висновками. (Вода – розчинник.)
9. Тепер кожна група, маючи свої думки і висновки інших команд, презентуватиме одну властивість води.
10. Підведемо підсумок нашої презентації. Які ж властивості має вода?
11. Останній дослід, який ви зараз виконаєте, буде таким. Перевірте, чи всі речовини розчиняються у воді. Роздивіться речовини, які лежать на парті та виберіть ті, які розчиняються у воді.
12. Обміняйтесь членами групи із своїми висновками. (Не всі. Цукор, сіль, кава розчинні.)
13. Проведемо презентацію ваших досліджень. Назвіть ті речовини, які розчиняються у воді.

Дидактична гра «В якому будиночку ми живемо»

Підготовка учнів. Спостереження за деревами, знаходження спільних ознак і відмінностей, бесіди про знайомі учням дерева. Кожна група повинна скласти відповідну загадку про свій «будиночок» чи його опис.

Хід гри

Клас ділиться на 4 групи, тобто на 4 «будиночки». Назва «будиночка» визначається під час відгадування загадок.

Голки має коротенькі.
 Всім знайомі ці гілки й шишки
 довгі, мов свічки. (*Ялинка*)
 Білокрилий, наче птах,
 І оспіваний в піснях,
 Дрібне листячко на нім,
 Що й казати – гарний дім. (*Береза*)
 Відгадай, як звать наш дім,
 Все про нього розповім.
 Гарне дерево, міцне.
 Листя різьблене, рясне.
 А на гілочках крилатих

Буде жолудів багато. (Дуб)

І колючі, й довгі, й тонкі

На гілках зелені голки.

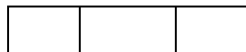
Шишок безліч... та маленькі,

І не довгі та кругленькі. (Сосна)

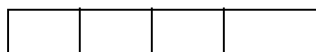
Конкурс знавців дерев. Впізнати, з яких саме дерев листочки (малюнки різного листя).

Поле чудес

1. «Могутній велетень», дерево-богатир, дерево-довгожитель.

2. Дерево солодке – багато бджілок ласують солодким нектаром із його квітів. Зірви обережно жменьку квіток і завари чай.

Протягом цієї гри дітям пропонуємо розглянути листочки, цвіт дерев і, обговоривши в групах, зібрати якнайбільше інформації про те чи інше дерево. Презентація знань проходить у вигляді «панелі» (один з інтерактивних методів). Діти стають в одну шеренгу і по черзі, в зазначений час, розповідають матеріал, не повторюючи попереднє, а лише доповнюючи його. Таким чином діти мають змогу поділитися своїми знаннями.

Мозаїка

(природознавство, 3 клас)

На одному уроці вивчаються такі корисні копалини як граніт, вапняк, пісок, глина. На початку уроку дітям треба чітко поставити завдання про те, що вони повинні занотувати: властивості корисної копалини; де її видобувають і як; як її використовують. Разом треба накреслити таблицю, яку діти будуть заповнювати під час опрацювання своєї статті та обміну інформацією. Кінцевий результат цього уроку – складена таблиця в кожній дитини. Вона має такий вигляд.

<p>• Граніт Міцний важкий камінь; складається з різних зернинок; здобувають у кар'єрах; використовують у будівництві: фундаменти, опори мостів, оздоблення стін будинків, станцій метро</p>	<p>Вапняки Тверді; різні за кольором; під дією оцту виділяють газ; здобувають у кар'єрах; виготовляють вапно; мармуром оздоблюють будинки, станції метро, роблять пам'ятники; крейдою пишуть</p>
<p>Пісок піщинки різної величини пов'язані між собою; сипкий, добре пропускає воду; за кольором жовтий, білий; здобувають у кар'єрах; використовують у будівництві, при виготовленні посуду, пластиліну, фарби, скла</p>	<p>Глина тверді частини, з'єднані між собою; в'язка; добре ліпиться, погано пропускає воду; здобувають у кар'єрах; використовують у будівництві, при виготовленні посуду, цегли, фарби</p>

Коло знань

Тема «Комахи»

Мета: розширити й узагальнити уявлення дітей про різноманітність комах, розвивати вміння порівнювати, виділяти істотні ознаки.

Хід роботи

1. Актуалізація знань, умінь

Відгадайте загадки:

На квітку квітка сіла, знялась і полетіла. (*Метелик*)Хто його в'є, свою кров пролле. (*Комар*)У лісі біля пня біготня, метушня, народ робочий весь день клопоче. (*Мурашки*)

Я труд поважаю, все літо літаю, у поле, до гаю, збираю медок з різних квіток.

(*Бджола*)

- Щоб дізнатися, як одним словом називаються всі ці тварини, розгадайте ребус.

'ХИ

2. «Коло знань» (мета – виявити знання учнів)

— Хто такі комахи і що ви можете розповісти про них? (Кожна відповідь (розповідь) дітей фіксується на дошці або запам'ятовується.)

- 1) Комаха – тварина.
- 2) Малі за розміром.
- 3) Будова тіла: голова, груди, черевце, крила, 6 ніг.
- 4) Живуть: у воді, на деревах, у траві.
- 5) Літають, плавають, стрибають.
- 6) Відкладають яйця.

Весь матеріал розподіляється на підгрупи і фіксується в таблиці.

Особливості будови	Перелік комах	Спосіб харчування	Користь
6 ніг, крила, тіло: голова, груди, черевце.	Коники, метелики, мурашки, бджоли...	Рослиноїдні, комахи-хижаки, комахи-паразити...	Запилюють квітки рослин...

3. Ситуаційна вправа «Хвилинка фантазії»

Зібрались комахи на лісовій галявині і почали розповідати, хто як буде зимувати.

Метелик-кропив'янка сказав:

- Я буду зимувати під дахом старого хліва, там є тепла і суха щілина.
- А я,— сказала мураха,—
- А ми,— задзижчали бджоли,—
- А я,— зашелестіла гусениця,—
- А я,— сказав колорадський жук,—

На закріплення вивченого матеріалу дітям пропонують розглянути ілюстрації тварин і назвати зайву, пояснивши свій вибір.

Гра «Як тварина заблукала?»

Комар, сонечко, павук, оса. Муха, рак, бджола, озима совка. Колорадський жук, жужелиця, метелик, краб. Хрущ, скорпіон, бабка, білан капустяний.

(І павук – 8 ніг, II—III—IV – рак, краб, скорпіон – 10 ніг.)

Групова дослідна робота*Тема «Грунт»*

Клас об'єднує у 3 групи. Треба вивчити, чи є в ґрунті вода, повітря, глина і пісок. Кожна група одержує завдання та інструкцію для його виконання.

І група. Чи є у ґрунті вода? (Під наглядом вчителя.) Покладіть у банку ґрунт. Нагрійте на спиртівці. Над ґрунтом потримайте шматочок скла. Що ви помітили? Чому це відбувається? Зробіть висновок.

II група. Покладіть у банку з водою трохи ґрунту. Що ви помітили?! Зробіть висновок.

III група. Покладіть у банку з водою трохи ґрунту і розмішайте. Що залишилося на дні банки? Зробіть висновок.

Після дослідної роботи кожна група ділиться результатом і висновками з усім класом.

Тема «Корисні копалини»

Клас ділиться на 5 груп. Кожна група одержує певну корисну копалину: торф, кам'яне вугілля, граніт, вапняк, залізну руду. Групи роблять опис копалини за таблицею і встановлюють назву, доводять, що не помилилися.

Кожна група заповнює таблицю, доводить правильність вибору назви корисної копалини.

Додаток 3

Листок оцінювання вміння висловлюватися

Ім'я, прізвище _____

Критерії оцінки (0 – потребує вдосконалення; 1 – задовільно; 2 – прекрасно)

Критерії	Бали
Я вмію підбирати аргументи та чітко висловлювати їх	
Я вмію робити логічні висновки	
Я успішно застосовую парафразування	
Я вмію ставити запитання	
Я вмію сказати "ні"	
Я вмію аргументовано відповідати на критику	

Колективна оцінка учнями діяльності малої групи

ПОКАЗНИКИ	Завжди	Звичайно	Іноді	Ніколи
1. Ми перевіряли, чи всі учасники групи розуміють, що потрібно зробити				
2. Ми відповідали на запитання, даючи пояснення, коли це було необхідно				
3. Ми з'ясували те, що було нам незрозуміло				
4. Ми допомагали одне одному, щоб усі могли зрозуміти і застосувати на практиці отриману інформацію				
5. Ми надавали всім можливість узяти участь в обговоренні, прийнятті рішення та представленні результатів роботи групи				

Прізвище та ім'я членів групи:

Оцінка учнем власної участі в роботі малої групи

Як добре я працював зі своїми товаришами?	Завжди	Звичайно	Іноді	Ніколи
1. Я співробітничав з іншими, коли ми працювали на досягнення спільних цілей				
2. Я ретельно працював над завданням				
3. Я висловлював нові ідеї				
4. Я вносив конструктивні пропозиції, коли мене просили допогти				
5. Я підбадьорював інших				

Додаток И

Розробки уроків з використанням інтерактивних методів навчання

Урок української мови у 4 класі

Тема: *Змінювання дієслів за часами*

Мета: Ознайомити учнів з новою граматичною ознакою дієслова – часом.

Виробити вміння розрізняти часові форми дієслова, правильно їх писати. Виховувати почуття любові до рідної мови, інтерес до її вивчення. Розвивати фонематичний слух, зв'язне мовлення, пізнавальний інтерес.

Обладнання: Таблиця часів дієслова, вірші, приказки та прислів'я.

ХІД УРОКУ

I. Організація класу.

Аутотренінг

*Щоб урок нам розпочати,
Треба разом промовляти:
« Я уважний і серйозний,
Хоч іще мало зросту.
Зараз з силами зберусь,
Я нічого не боюсь.
Впевнений, кмітливий я,
Хочу отримати знання»*

С. Є. Рибальченко

- Який у вас урок? (Українська мова)

*Гомінка, немов сопілка,
Запашна, як вишні гілка,
Мушиш завжди, я і ти,
Рідну мову вчити і берегти.*

Н. Лаврів

Девіз уроку: Міркуємо – швидко,
Відповідаємо – точно,
Пишемо – гарно,
Говоримо – правильно

Інтерактивна вправа «Очікування»

- Чого кожен з вас очікує від уроку? («Я очікую, що ... Цей урок навчить мене ...») (Я очікую, що на уроці буде цікаво; дізнаюсь про щось корисне, важливе; будемо працювати в групах, парах; ... Цей урок навчить мене робити висновки, складати розповіді, висловлювати своє ставлення до почутого...)
- Я теж хочу висловити свої очікування щодо уроку:
 - ви повинні згадати яка частина мови називається дієсловом;
 - які частини мови ви вивчали на передодні?
 - довести, що знаєте що таке неозначена форма дієслова;
 - пригадати правопис не з дієсловами;
 - точно і красиво висловлювати свої думки;
 - будете злагоджено працювати в парах та групах;
 - зумієте переконати, що любите і знаєте рідну мову.

II. Узагальнення і систематизація знань.

Інтерактивна вправа « Бліц-опитування по ланцюжку»

1. Що називається дієсловом?
2. Яким членом речення найчастіше є дієслово? (Присудком)
3. З якою частиною мови найчастіше зв'язане дієслово? (З іменником)
4. Як називається початкова форма дієслова? (Неозначена форма дієслова)
5. Чому вона отримала таку назву? (Незмінна форма дієслова. Не вказує ні на час, ні на особу, ні на кількість)
6. На які питання відповідає неозначена форма дієслова? (Що робити? Що зробити?)
7. Як пишеться частка НЕ з дієсловами? (Окремо)

Перевірка виконання домашнього завдання.

- Прочитайте дібрані спільнокореневі дієслова. Назвіть корінь.

Робота в парах (3 пари – індивідуальне завдання).

Робота з класом.

- Продиктуйте кожен за порядком підготовлені вами прислів'я і приказки. Назвіть у них дієслова в неозначеній формі.

Життя прожити – не поле перейти.

Ліпше без вечері лягати, та без боргів вставати.

Хочеш знати не соромся питати.

Щоб довго жити, треба працю любити.

Чи можна визначити за цими дієсловами, коли відбулася дія і хто її виконує? Чому? (Не можна, бо неозначена форма дієслова не вказує ні на час, ні на особу).

А сьогодні ми ознайомимось з дієсловами, які вказують і на час дії, і на особу, яка виконує дію.

III. Робота над вивченням нового матеріалу.

Проблемна ситуація.

1. Складання речень за малюнками (за вправою 92)
 - Розгляньте малюнки. Дайте відповідь на запитання до малюнків.
 - Запишіть дієслова, які ви вжили для складання речень (написав, вкладає, кладе, кине).
 - Коли відбувається дія у кожному з трьох випадків?
У першому – дія відбулася раніше (написав).
У другому – дія відбувається тепер(кладе).
У третьому – дія ще відбудеться (кине).
2. Робота з таблицею часів дієслова, сторінка 50.
Цікаво знати
 - Мова жителів Північної Америки і Гренландії має 63 форми теперішнього часу дієслова.
 - У англійській мові виділяють 16 часових форм.
1. Ознайомлення з правилом про часи дієслова (сторінка 50).

Фізкультхвилинка.

Встаньте, діти, посміхніться,
Землі нашій уклоніться
За щасливий день вчорашній.
Всі до сонця потягніться,
Вліво, вправо нахиліться,
Веретенцем покрутіться.
Раз присядьте, два присядьте
І за парти тихо сядьте.

2. Словникова робота.

Чи розпізнали дієслова і в якому часі вони вжив в даній фізхвилинці?

Творча вправа 93.

а) Доповніть таблицю дієсловами минулого, теперішнього і майбутнього часу (усно).
б) Складіть і запишіть речення з різними часовими формами одного і того ж самого дієслова.

в) Як можна назвати слова наведені в таблиці? (синоніми)

Каліграфічна хвилинка.

Жд жда ал ждати ждати

- змініть і запишіть це слово у трьох часових формах *ждали, ждуть, ждатимуть або будуть ждати.*
- До слова ждати підберіть синонім у трьох часових формах (чекали, чекають, чекатимуть).

Робота в групах.

I – дібрати до малюнка дієслова минулого часу.

II – дібрати до малюнка дієслова теперішнього часу.

III – дібрати до малюнка дієслова майбутнього часу. Скласти розповідь використавши дієслова: іти, впало, виріс, чекають, будуть ласувати.

Самодиктант

Текст написаний у кожного учня на підготовленому аркуші. Учні читають вірш і з'ясовують значення незрозумілих слів. Вивчають вірш по рядках, запам'ятовують розділові знаки, орфограми і записують вірш з пам'яті. Взаємо перевірка написаного вірша сусідами.

Як довго ждали ми своєї волі слова,

І ось вона співає, бринить.

Бринить – співає наша мова,

Чарує, тішить і п'янить.

О.Олесь.

СЛОВНИКОВА РОБОТА.

Визначити час дієслів за допомогою поставлених до них питань.

IV. Підсумок уроку. Рефлексія.

- Чи виправдались ваші очікування? (Знаю, Вмію, Можу)

Я знаю, що таке дієслово. Я вмію визначити часові форми дієслова. Я можу розрізняти часи дієслова.

Мої очікування справдились, бо ви намагались працювати дружно, злагоджено, висловлювати свої думки точно, говорити правильно.

Командна гра.

Зачитую слова трьох часових форм. Кожна команда почувши своє слово сплескує в долоні.

Урок з курсу «Я і Україна» в 3 класі

Тема уроку: Людські чесноти. Доброта.

Мета уроку: Розширювати уявлення учнів про достоїнства людини. Розкрити моральний зміст доброти. Сформувати негативне ставлення до людських пороків. Учити аналізувати, доводити, узагальнювати. Розвивати естетичне мислення, зв'язне мовлення. Виховувати бажання робити добрі справи, творити добро.

Хід уроку

I. Організація класу.

Дзвоник всім нам дав наказ:
 До роботи швидше в клас.
 То ж і ми часу не гаймо -
 Працювати починаймо.

II. Перевірка домашнього завдання.

1. Фронтальне опитування.

- Що таке ввічливість?
- Яку людину називають ввічливою?
- В чому виражається ввічливість?
- Які слова називають ввічливими?

2. Читання вірша Н.Красоткіної «Чарівні слова».

3. Робота в малих групах. Метод «Мозаїка».

- Обговоріть вчинки людей на картинках і проаналізуйте їх.

4. Бесіда. Метод «Дискусія».

- Яку тему вивчали на минулому уроці?
- Яку з цих якостей ви віднесете до достоїнств, а яку до недоліків?
- Чи вірне твердження: «Жадібним бути добре, тому що жаднюга ні з ким і нічим не ділиться, і йому самому більше дістається»?
- Чому жадібні люди не викликають до себе поваги і з ними не хочеться спілкуватися?

5. Розгляд ілюстрацій до казки «Двоє жадібних ведмежат».

- Якими були ведмежата?
- Як їх було покарано за їхню жадібність?
- Як ви розумієте прислів'я: "Поженешся за великим – і мале втратиш»?
- Чи підходить воно до цієї казки?

III. Робота над новим матеріалом.

1. Повідомлення теми і мети уроку.

- Закресліть серед букв склад *ну*, і ви дізнаєтесь, про яку одну з найчудовіших людських якостей піде мова на уроці.

Днуонубнурнуонутнуану

2. Метод «Передбачення».

- Як ви думаєте, про що ми сьогодні будемо говорити?
- Чи підійдуть до нашого уроку слова: «Добра не та людина, яка вміє робити добро, а та, яка не вміє робити зло»?

3. Бесіда.

- Підтвердьте попереднє висловлювання будь-яким прикладом, можна казковим.
- Чому в казках добро завжди перемагає зло?
- Яких з казкових героїв можна назвати добрими, а яких – злими?

4. Читання та обговорення казки Ю.Ярмиша «Добре серце».

- Якими рисами наділений Жучок?
- До яких героїв – позитивних чи негативних – можна віднести Жучка?
- З чим його всі порівнювали?
- Як усі пояснювали таке порівняння?
- А як ви думаєте, чому Жучка всі називали Сонечком?

5. Робота в групах. «Мозаїка».

I група: Яке сонечко?

II група: З чим або з ким можна порівняти Сонце?

III група: Що несе на своїх променях Сонце?

- Сонечко і нам нагадало про фізкультхвилинку.

6. Фізкультхвилинка.

Встало вранці ясне сонце,
 Зазирнуло у віконце.

Ми до нього потяглися,
 За промінчики взялися.
 Нумо дружно присідати,
 Сонечко розвеселяти.
 Встали – сіли! Встали – сіли!
 Бачте, як розвеселили?
 Стало сонце танцювати,
 Нас до кола припрошати.
 Нумо разом! Нумо всі!
 Потанцюймо по росі.

7. *Робота над прислів'ям: Добре серце – як сонечко в небі.*

- Якщо об'єднати всі промінчики разом, то утвориться промінь добра.

- Як ви розумієте це прислів'я?

8. *«Мозкова атака». Робота над прислів'ями.*

Добро довго пам'ятається.

Хто людям добра бажає, той і собі має.

Робиш добро – не кайся, робиш зло – зла і сподівайся.

Перший крок до добра – не роби зла.

Не одяг красить людину, а добрі діла.

9. *«Дискусія».*

- А чи потрібна доброта в наш час? Аргументуйте свою відповідь. Почніть зі слів: « У наш час добро не потрібне, кожен повинен дбати тільки про себе...»

10. *Робота в парах. Складання прислів'я із поданих слів.*

11. *Поетична хвилинка. Декламування віршів про доброту.*

12. *«Передбачення». Читання учнями підготовлених творів на тему «Чи можна вчитися добра?»*

IV. Узагальнення і систематизація знань.

1. *«Асоціації». Образотворча діяльність.*

- Позначте різнокольоровим олівцями, який у вас настрій, коли...

Захворів хтось із близьких.

Захворів хтось із друзів.

У моїх друзів усе складається добре.

Друг потерпів невдачу.

Всі близькі люди здорові й веселі.

Я допоміг сьогодні товаришу.

- Зобразіть кольором добро і зло.

- Намалюйте обличчя, вираз якого, як ви вважаєте, вам підходить.

V. Підсумок уроку.

- Ось і пройшов урок. Закінчилась наша розмова про доброту, про серця, сповнені ласки і добра. Подивіться один на одного добрими очима, зробіть один одному комплімент.

Стежина твоя простелилася вдаль.

Тобі і мужніти, й рости.

Ти сам у житті свого щастя коваль,

Тому-то задумайся ти,

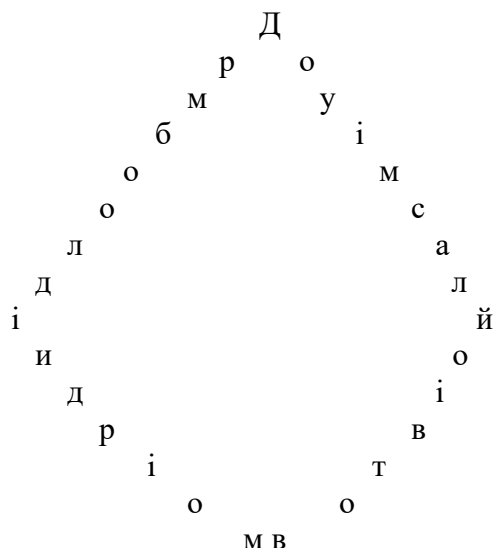
Який собі шлях у житті обереш,

Як житимеш поміж людьми?

З добром чи лукавством по світу підеш,

До світла чи в царство пільми?

- Сподіваюсь, у ваших серцях назавжди поселиться фраза, яку ви відгадаєте, прочитавши її через одну букву за рухом годинникової стрілки двічі, починаючи з великої літери.

(Думай і твори добро – і словом, і ділом.)

Урок письма в 1 класі

Тема уроку: Рядкова літера *д*. Написання складів, слів з нею.

Мета уроку: Вчити дітей писати рядкову літеру *д*, склади і слова з нею. Розвивати каліграфічні навички, увагу, мислення, зв'язне мовлення. Виховувати родинні почуття.

Хід уроку

I. Організація класу. Етап орієнтації.

«Добрий день!» – вітаєм щиро
Всіх людей добром і миром.
Без добрих слів не обійтись,
А ще відверто посміхнись,
Не забувай чарівних слів,
Щоб спілкуватися умів.

II. Актуалізація опорних знань.

1. Вступна бесіда.

- Діти, з якою новою буквою ми ознайомилися на уроці читання?
- Який звук вона позначає?
- Хто знайде її між буквами?
- Назвіть слова, які б мали звуки [д] і [д']?

2. Фонетична зарядка.

а) Аналітико-синтетична вправа.

Добавити букву: ...итина, ...олина, ...іти.

б) Доповнити склад:

во...(да), ...міно (до), ...во (ди), ...мати (ду).

III. Етап проектування.

1. Повідомлення теми і мети уроку.
2. Повторення ліній сітки зошита.
 - Як називається рядок, на якому пишемо?
 - Як називаються ширші лінії?
 - Які є міжрядкові лінії?
 - А яка ще є лінія? Для чого вона потрібна?
 - Під яким кутом розміщена похила лінія?

IV. Етап організації виконання плану діяльності.

1. Аналіз графічної структури букви д. Метод порівняння.

- Який перший елемент у літери д?
- На що він схожий?
- Який другий елемент?
- У якої літери він теж є?

2. Уявне писання в повітрі для засвоєння техніки виконання безвідривних рухів.

3. Письмо дітьми рядка букви д.

4. Письмо складів: де, ду, до, ді.

- У яких словах можуть бути такі склади?

5. Фізкультхвилинка.

Я – маленький першачок,
Загорнувсь, мов їжачок,
Потім стану, мов жирафа,
Дотягнуся я до шафи.
Як берізка, погойдаюсь -
Відпочити я навчаюсь.

6. Письмо слів: дід, долина.

7. Робота за малюнком у зошиті.

- Кого ви бачите на малюнку? (Родину)
- Хто у ній живе?
- Як повинні жити люди у родині?

8. Звуко-буквений аналіз слова родина.

9. Називання членів родини, у яких є звуки [д],[д'].

(Дідусь, діти, дівчинка)

10. Письмо слів родина, домівка.

11. Читання і письмо речення: Тато, мама, діти – родина.

12. Графічне зображення речення.

13. Фізкультпауза. Вправи для відпочинку очей, рук.

V. Узагальнення і систематизація знань.

1. Відгадування загадки.

Я маю стіни і кути,
Я те, куди заходиш ти.
Змінити і на и – в ту ж мить
Мене побачиш, де горить.

2. Логічна вправа. Дописування букв д в словах: дим. Дім.

3. Метод «Мозкова атака».

- Що означають ці слова?
- Чим вони відрізняються у написанні?
- А якими звуками відрізняються?
- Які звуки [д] і [д']?
- Що пом'якшує звук [д'] у слові дім?

4. Відгадування загадки.

Відгадайте, діти, хто
Має носик-долото?
Ним комах з кори виймає,
Про здоров'я лісу дбає. (Дятел)

5. Метод інформації. Діти розповідають про дятла.

6. Звуко-буквений аналіз слова дятел.

7. Метод групування. Гра «Що це?»

Весняний, сонячний, теплий ... (день)

Прозора, джерельна, холодна ... (вода)

Фруктовий, квітучий, зелений ... (сад)

-Який однаковий звук чується в словах *день, вода, сад*?

-Які злиття звука [д] з голосним є в словах: *день, вода*?

-Напишіть самостійно склади *де, да* і слово *сад*.

VI. Етап контрольної оцінювальної.

1. *Ситуація успіху.*

2. *Оцінювання діяльності учнів.*

- Що ми навчилися на уроці?

- Чи важко було писати літеру *д*?

3. *Релаксаційна вправа. Діти оцінюють свою роботу.*

Урок з математики для 4 класу

Тема: Десяткова система числення (340-348)

(За підручником М.В.Богданович „Математика” (4 кл.))

Очікувані результати або мета:

Після цього уроку учні зможуть:

- мати уявлення про десяткову систему числення;
- знати, чому потрібні розряди чисел;
- розрізняти круглі і не круглі числа;
- чому кожне число записується за певними правилами;
- записувати і читати багатоцифрові числа.

Обладнання: роздатковий матеріал, схема задачі, підручник.

Хід уроку:

Організація діяльності учнів:

1. Учитель повідомляє учнів, що сьогодні на уроці продовжують роботу над багатоцифровими числами і познайомляться з десятковою системою числення, тобто оголошує тему і очікувані результати, які записує на дошці.

2. Робота в малих групах: гвоздики, лотоси, троянди і лілії. Кожна група одержує завдання, обговорює і доповідає.

„Гвоздики” – Завдяки яким знакам ми читаємо і записуємо числа? Скільки є знаків і скільки чисел? Чому ви так вважаєте?

„Лотоси” – Чому великі числа розбивають на розряди і класи? Навіщо це потрібно?

„Лілії” – Чи можна велике число записати однією цифрою? Завдяки чому? Наведіть приклад, якщо можна?

„Троянди” – Прочитати число 7504. Як правильно назвати розрядний склад цього числа? Чи можна сказати, що десятків не існує?

Учитель повідомляє про правила роботи в малих групах, пропонує розподілити ролі:

Керівник (спікер), секретар посередник, доповідач.

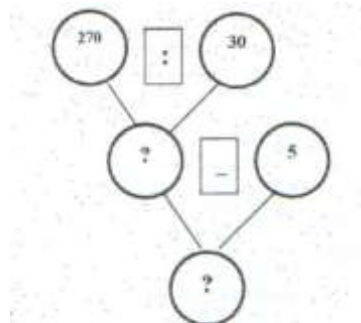
Кожна група обговорює своє питання, узагальнює інформацію, дає відповідь з прикладами.

Доповідачі по черзі виголошують результати роботи своєї групи з написами на дошці, всі інші учні в класі слухають.

Учитель разом з учнями підводить підсумки про те, що в усіх випадках мова йшла про багатоцифрові числа.

3. Розв'язувати задачу за схемою учні будуть теж в 4-х групах.

Метод називається „Обери позицію”.

Дано схему задачі.

Завдання: Скласти задачу за схемою. Вчитель пропонує три позиції: *Так Ні Не знаю*

„Гвоздики” ТАК – доводять, що за схемою можна скласти і розв'язати задачу.

„Лотоси” – НІ – доводять що за даною схемою не можна ні скласти, ні розв'язати задачу.

„Лілії” – НЕ ЗНАЮ доводять, що вони не знають як поступити в даній ситуації.

„Троянди” – придумують умову і розв'язують задачу.

При підведенні підсумків вчитель зазначає, що відповіді учнів були дані в залежності від позиції, учасникам запропоновано назвати найпереконливіші аргументи своєї і протилежної сторони, кожній групі було запропоновано усно скласти по задачі до даної схеми.

4. Пояснення нового матеріалу відбувається методом „Навчаючи вчуся”.

Вчитель роздає підготовлені картки з текстом, що стосується теми уроку (вправа з підручника) кожному учневі (картки п'яти кольорів, один колір – одна група учнів з різною інформацією).

Упродовж кількох хвилин учні читають інформацію на картці, Вчитель перевіряє, чи розуміють вони прочитане.

Далі вчитель пропонує кожному учню ходити по класу і знайомити зі своєю інформацією інших (у кого такий самий колір картки). Учень може одночасно говорити тільки з кимось одним.

Завдання полягає в тому, щоб поділитись своєю інформацією і самому подати інформацію якомога більшій кількості колег.

По завершенні даної вправи вчитель пропонує учням по черзі розповісти, відтворити одержану інформацію. Відповіді учнів можна доповнити.

Питання:

- Що можуть розповісти „жовті“?
- Хто хоче або може доповнити?
- Чому люди групували предмети по десять?
- Наведіть, які ви знаєте розрядні одиниці?
- Які утворюються класи чисел?

Для вправи № 343 (1,2) застосовуємо „Метод ПРЕС“.

На дошці таблиця з написами:

- **я вважаю, що ...**
- **тому, що ...**
- **наприклад...**
- **отже, таким чином...**

6. Робота з підручником методом „Мікрофон“, вправа 344 (усно).

7. Фронтальне розв'язування задачі № 345.

8. Гра „Хто швидше?“, вправа № 346 з логічним навантаженням виконується фронтально.

9 Підсумок уроку

Наприкінці уроку учитель разом з учнями підсумовує роботу, робить висновки щодо очікуваних результатів:

- Що ми робили сьогодні на уроці? Що, на ваш погляд, було головним?
- З якою метою ми виконували цю роботу?
- Де ми можемо застосувати набуті знання на практиці?

10. Домашнє завдання: № 347, 349.

Урок з природознавства для 3 класу

Тема. Пригоди друзів-дослідників. О. Буцень «Наше відкриття».

Мета: розширювати та поглиблювати уявлення учнів про цікаве та незвичайне в природі; удосконалювати навички правильного, свідомого і виразного читання та навички літературного аналізу твору; розвивати спостережливість, увагу, фантазію учнів, виховувати дбайливе ставлення до природи.

Обладнання: матеріали для роботи в групах, таблички для вправи «Займи позицію», іграшковий мікрофон, живі тварини (черепашка і хом'ячок).

Хід уроку

I. Мотивація навчальної діяльності

1. Бесіда.

- Яким, на вашу думку, є життя: одноманітним чи різноманітним?
- Хто є основним творцем цього різноманіття? (*Людина.*)
- Що можна зробити, щоб ваше життя було різноманітним і постійно збагачувалося новими знаннями?

2. Вправа «Мозковий штурм».

- Зробімо всесвіт красивішим! Як ви розумієте цей вислів? Висновок:

- Бути різним — це добре чи погано?
- Чому спілкування з природою надає людині сили, наснаги, розвиває в ній почуття прекрасного і радість від дослідження чогось нового?
- Є пропозиція поговорити про це на сьогоднішньому уроці! Згодні? Тоді слухайте тему уроку.

II. Повідомлення завдань уроку та очікуваних навчальних результатів

(Учитель записує на дошці тему уроку: Олег Буцень «Наше відкриття».)

— Які асоціації викликає у вас назва твору, над яким ми будемо працювати сьогодні на уроці?

— Як ви гадаєте, про що піде мова в оповіданні (з огляду на ту бесіду, з якої починався наш урок?)

Запис на дошці:

Розповідь про відносини між друзями.

Подорож до лісу.

Збір горішків.

Спостереження за мурашником і його мешканцями.

Як дощ застав дітей у лісі.

(Учні шляхом логічних розмірковувань визначають тему оповідання — спостереження за мурашником і його мешканцями (тільки якщо довгий час спостерігати за об'єктом, можна побачити щось цікаве і нове).)

— Отже, сьогодні на уроці ми прочитаємо і проаналізуємо оповідання Олега Буценя «Наше відкриття», в якому розповідається про юних дослідників, які, спостерігаючи за мурашником і його мешканцями, роблять для себе несподіване відкриття.

— А тепер з'ясуємо, які завдання ставить перед вами сьогоднішній урок. Чого він навчить кожного з вас? .

(Учні по черзі читають записи на дошці.) *Цей урок мене навчить:*

- *Складати правила поведінки в лісі.*
- *Доносити зміст прочитаного шляхом виразного читання тексту.*
- *Прогнозувати розвиток подій у творі.*
- *Проводити власне дослідження.*
- *Стежити за безпекою свого життя.*
- *Правильно ставитися до своїх маленьких відкриттів.*
- *Працювати в групах.*
- *Перевіряти рівень осмисленого читання на уроці.*

III. вивчення нового матеріалу

1. «Довідкова служба».

«Довідкова служба» робить повідомлення про санітарів лісу — мурашок.

2. Повторення правил поведінки у разі зустрічі з лісовими мешканцями.

3. Знайомство зі змістом оповідання (комбінований спосіб: учитель → учень → клас).

4. Вправа «Ланцюжок запитань».

— Про кого розповідається в оповіданні?

— Куди вирушили діти?

— Що зацікавило друзів?

— Що почули хлопці?

— Поясніть, як ви це розумієте: хмар на небі не було, а почався дощик.

- Чи похвалила вожата Максима і Олега?
- Як дослідження хлопців вплинуло на їх здоров'я?

5. Поділ тексту на частини.

- Частина I — Незвичайна знахідка.
- Частина II — Мурашина мова.
- Частина III — Болюче «дослідження».
- Частина IV — Мурашиний дощ.
- Частина V — «Результати» відкриттів.

6. Робота в групах.

Перша група.

Завдання: Опрацювати I частину оповідання, скласти «ланцюжок запитань» за змістом частини.

Друга група.

Завдання: Опрацювати II частину оповідання, скласти усну розповідь на тему «Про що говорить мурашник»

Третя група.

Завдання: Опрацювати III частину оповідання, розробити правила поведінки біля лісових мурашників.

Четверта група.

Завдання: Опрацювати IV частину оповідання. Уявіть себе мурашкою і поясніть, чому мурашки падають з дерев, ніби краплини із хмарки.

П'ята група.

Завдання: Опрацювати V частину оповідання, скласти поради щодо того, як надати першу медичну допомогу при укусах комах.

Після закінчення роботи представники груп звітують, як група опрацювала текст і виконала завдання. Інші групи оцінюють їхню роботу, доповнюють відповіді, вносять уточнення.

7. Вправа «Займи позицію».

На протилежних стінах класу вивішуються таблички з написами: «Я підтримую хлопців у тому, що вони зробили власне наукове відкриття», «Я проти того, щоб заради відкриття ризикувати своїм здоров'ям».

Учні обирають певну позицію, обговорюють її, добирають аргументи, що підтверджують їх вибір.

8. Побудова «асоціативного куща».

IV. Підсумок уроку

1. Вправа «Мікрофон».

— Про що ви дізналися з оповідання «Наше відкриття»?

2. Робота в парах. Виконання тестових завдань.

1. Що хотіли зробити герої оповідання?

- а) Шпаківню; б) човен; в) **відкриття.**

2. Куди вирушили Олег з Максимом?

- а) **У ліс;** б) на луки; в) на річку.

3. На що натрапили хлопці у лісі?

- а) На старе дерево; б) **на великий мурашник;** в) на пташине гніздо.

4. З чим порівнюється в оповіданні приглушений гомін, що стояв над мурашником?

- а) **Із звуками на центральній вулиці міста;**
б) із звуками на перерві у школі;
в) із звуками в їдальні.

5. На яку оцінку знав рідну мову Олег?

- а) На «5»; б) на «4»; в) **на «3».**

6. У мурашок щелепи...

- а) **...як в африканських крокодилів;**
б) ...як в акули;
в) ...як у динозавра.

7. «Дошові краплини лічити здумав...» А що насправді хотів порахувати Максим?

- а) Хвоїнки; б) **мурашок;** в) листочки.

8. Яке з цих речень взято з тексту оповідання?

- а) **Напевно, змагання у них якісь проходять...**
б) Зовсім страшно стало хлопцям...
в) Вони здають нормативи з бігу...

9. Чому вожата не зрозуміла хлопців?

- а) Бо вони принесли багато горіхів;
б) бо вони дуже втомилися;
в) **бо вони спізналися на вечерю.**

10. Чому хлопці довго не могли заснути?

- а) Бо вони зробили відкриття;
б) **бо в них свербіла шкіра;**
в) бо в них чесалися носи.

3. Технологія «Вирішення проблем».

— Чи можемо ми прямо зараз, на уроці, зробити своє власне ' відкриття?

— Що для цього потрібно? Тетянка і Сергій принесли сьогодні на урок своїх питомців — черепаху і хом'ячка.

Як ми зможемо провести «наукове» дослідження?

— Я пропоную поспостерігати за цими тваринами в різних ситуаціях:

- 1) Як будуть поводитися черепаха і хом'ячок, якщо їх помістити в одну клітку?

2) Що люблять їсти ці тварини? У клітку, де перебувають тварини, покладемо сухарик, листок з капусти, зернятка, шматочок м'яса, цукерку.

(Після недовгого спостереження учні розповідають, що вони побачили, помітили, але всі приходять до такого висновку: щоб вести спостереження, потрібно мати багато часу і велике терпіння; учні пропонують поспостерігати за тваринами протягом дня і зробити свої маленькі відкриття.)

4. Заключна бесіда.

Вона будується на основі аналізу тих завдань, які були поставлені перед учнями на початку уроку.

V. Домашня робота

Прочитати оповідання на с 53—57 підручника, підготуватися до читання його за особами, уривок, який найбільше сподобався, переказати.

Додаток I

Рекомендації майбутнім учителям щодо застосування інтерактивних технологій навчання у загальноосвітній школі

1) Застосування інтерактивних технологій навчання має відбуватися з урахуванням основних вимог:

- позитивний взаємозв'язок: члени групи повинні розуміти, що навчальна діяльність приносить користь кожному, тому всі включаються в розв'язання творчих завдань на початку засвоєння матеріалу;
- безпосередня взаємодія: члени групи повинні знаходитися в тісному контакті один з одним;
- індивідуальна відповідальність: кожен учень повинен оволодіти матеріалом, і кожен несе відповідальність за допомогу іншим. Найбільш здібні учні не повинні виконувати чужої роботи;
- розвиток навичок спільної роботи: учні повинні оволодіти навичками міжособистісних відносин, необхідних для спільної роботи;
- оцінка роботи: під час групових зборів необхідно виділити час для того, щоб кожна група змогла оцінити роботу, як групи в цілому, так і внесок кожного в досягнення спільної мети.

2) Вчитель має спрямувати зусилля на створення позитивної психологічної атмосфери в колективі; на розвиток інтересу в учнів до інтерактивної взаємодії, до самостійного мислення та дій.

3) Організація навчального простору має сприяти діалогу, груповій роботі.

4) Необхідно забезпечити активну взаємодію учасників освітнього процесу: вчитель має ставити перед учнями спільні задачі, які вимагають колективного розуму та внеску кожного для успішного вирішення проблеми.

5) Використання інтерактивних технологій навчання має дотримуватися такої логіки навчальної діяльності: мотивація – формування нового досвіду – його усвідомлення через застосування – рефлексія. Формування нового досвіду має будуватись з урахування наявного суб'єктного досвіду студентів.

6) Організуючи роботу в малих групах, необхідно знайомити учнів з правилами роботи у групі:

- у спільній роботі відсутні „актори” і „глядачі”, всі – учасники;
- кожний член мікрогрупи заслуговує на те, щоб його вислухали;
- слід говорити так, щоб тебе розуміли, висловлювати свої думки безпосередньо з теми;
- ставити питання на розуміння, і лише після цього робити висновки;
- піддаються критиці думки, а не особистість, яка їх висловила;
- мета спільної діяльності не в перемозі окремої точки зору, а в можливості знайти спільне рішення.

7) Упровадження інтерактивних технологій навчання відбувається за логікою „від простого до складного”, паралельно застосовуючи фронтальні та групові методи.

8) Слід поєднувати взаємонавчання з іншими методами і формами роботи – традиційними методами і самостійним пошуком. Вчитель має починати з нескладних інтерактивних вправ, фрагментів уроку та час від часу, коли це відповідає цілям навчання та змісту навчального матеріалу, повністю будувати заняття на основі інтерактивній взаємодії учнів.

9) Заняття, побудоване на основі інтерактивної технології має відповідати певній структурі: мотивація – оголошення, представлення теми й очікуваних результатів – надання необхідної інформації – інтерактивна вправа – рефлексія результатів.

10) На етапі мотивації задача вчителя сфокусувати увагу учнів на проблемі та викликати інтерес до обговорюваної теми. Подібна особистісна зацікавленість може бути досягнута за рахунок постановки цікавого проблемного питання, звернення до суб'єктного досвіду учня. Це може бути стисла розповідь викладача, бесіда, демонстрація наочності, нескладна інтерактивна вправа („мозковий штурм”, „мікрофон” тощо).

11) Етап оголошення, представлення теми й очікуваних навчальних результатів має за мету забезпечити розуміння учнями змісту їхньої діяльності, того, що вони мають досягти на уроці. На цьому етапі вчитель називає тему заняття або учні самі розуміють її на етапі мотивації („незакінчене речення/ прислів'я/ цитата”). Викладач може попросити учнів у парах або групах спробувати сформулювати очікувані результати, які потім фіксуються на дошці або окремому ватмані. Протягом цього етапу вчитель звертає увагу учнів, що наприкінці уроку вони будуть перевіряти, чи досягнуті очікувані результати.

12) Надання необхідної інформації. Завдання вчителя під час цього етапу полягає в забезпеченні учнів інформацією для виконання інтерактивної вправи. Це може бути текст підручника, ознайомлення з роздавальним матеріалом, опанування інформації за допомогою технічних засобів навчання або інших видів наочності.

13) Центральною частиною інтерактивного заняття – є інтерактивна вправа, метою якої є засвоєння навчального матеріалу та досягнення результатів уроку. Вчитель має дотримуватися певної послідовності при проведенні інтерактивної вправи:

- інструктаж – вчитель розповідає учням про мету вправи, правила виконання, послідовність дій і кількість часу, що відводиться на виконання завдань;
- об'єднання в групи та розподіл ролей;
- виконання завдання, при якому вчитель виступає як організатор, помічник, ведучий дискусії, намагаючись надати учасникам максимум можливостей для самостійної роботи та навчання в співпраці один з одним;
- презентація результатів виконання вправи;
- рефлексія (цю частину ми вважаємо необхідною, бо учні мають можливість проаналізувати роботу у групі; визначити успішні моменти групової взаємодії, або проаналізувати причини невдач, якщо такі мали місце).

14) На етапі рефлексії, учні знову звертаються до очікуваних результатів та аналізують, чи були вони досягнуті, що стало на заваді, якщо деякі з них не були досягнуті, що треба було зробити, щоб вони були досягнуті, тобто учні вчаться складати план-корекції.

15) Організуючи групову роботу, краще формувати групи до початку заняття. Під час опрацювання питання в малих групах важливим є створення в класі атмосфери полеміки, суперечливих думок.

16) Широкі можливості для формування вмінь висловлювати та відстоювати власну позицію, наводячи аргументи на її захист, розвитку толерантності та поважного ставлення до протилежної точки зору надає дискусія. Навчаючи учнів вести дискусію вчитель має починати з найпростішої форми – фронтальної дискусії, поступово переходити до більш складних технологій опрацювання дискусійних питань: „метод ПРЕС”, „Займи позицію”, „Неперервна шкала думок”, „Дискусія з розподілом ролей”, „Дискусія в стилі телевізійного шоу”, „Дебати”.